

**CREËREN VAN PLAATSEN
IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS**
Evaluatie en lokalisatie van de noden
in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

EINDRAPPORT
JULI 2018

RAPPORT BESTELD DOOR

Dienst Scholen van perspective.brussels
in het kader van de Strategie 2025
(doelstelling 6, pijler 2: Brussels programma voor het onderwijs)

AUTEURS

Voor het Brussels Studies Institute (BSI)

Benjamin WAYENS (Université libre de Bruxelles et Université Saint-Louis – Bruxelles)

Pierre MARISSAL (Université libre de Bruxelles)

Caroline d'ANDRIMONT (Brussels Studies Institute)

Anneloes VANDENBROUCKE (Brussels Studies Institute)

met de medewerking van

Abraham FRANSSSEN (Université Saint-Louis – Bruxelles)

Aude GARELLY

Kenneth HEMMERECHTS (Vrije Universiteit Brussel)

Dimokritos KAVADIAS (Vrije Universiteit Brussel)

Voor het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

verantwoordelijk voor de schatting van de gemeentelijke schoolpopulatie

Xavier DEHAIBE

Corentin DUSSART

Morgane VAN LAETHEM

STUURCOMITÉ VAN HET ONDERZOEK

Julie LUMEN, Anne DUJARDIN, Xavier DEHAIBE, Corentin DUSSART, Morgane VAN LAETHEM (perspective.brussels)

FOTO-CREDITS

Omslag: Jonas GILLES / Reporters – binnenbladzijden: Jonathan ORTEGAT

LAY-OUT

Kaligram bvba

VERTALING

Vertaald uit het Frans door Blablabla bvba en SFX Translated

Eindredactie: Anneloes VANDENBROUCKE

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Christophe SOIL, directeur-generaal, perspective.brussels

MEER INFORMATIE

Dienst Scholen, perspective.brussels

Naamsestraat 59

1000 Brussel

info@perspective.brussels

www.perspective.brussels/nl/dienst-scholen

Dit rapport is ook verkrijgbaar in het Frans.

Het eindrapport van het onderzoek, de synthese en de twee bijbehorende rapporten zijn beschikbaar op de website van perspective.brussels.

De auteurs danken van harte alle gesprekspartners die de tijd genomen hebben voor de interviews en de deelname aan workshops, evenals de leden van het begeleidingscomité voor het aandachtig nalezen van de teksten.

Reproductie toegestaan met bronvermelding

CREËREN VAN PLAATSEN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

Evaluatie en lokalisatie van de noden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

EINDRAPPORT
JULI 2018

INHOUD

INLEIDING	4
01 HOEVEEL LEERLINGEN ZIJN ER IN 2025? EN WAAR?	7
1.1. Raming van de schoolbevolking in het Brussel Gewest	8
1.2. Leerlingen-aantallen volgens onderwijsvorm en graad	13
1.3. Opsplitsing op infragemeentelijk niveau	15
02 HOEVEEL PLAATSEN ZULLEN ER NU EN IN 2025 BESCHIKBAAR ZIJN? EN WAAR?	19
2.1. Waarom een raming maar geen telling van de capaciteit?	20
2.1.1. Een gebrek aan een geconsolideerd zicht op de situatie en een onaangepaste meting	20
2.1.2. Een variabel tekort in functie van het niveau en het betrokken schoolprofiel	22
2.2. Raming van de bestaande capaciteit	23
2.3. Raming van de capaciteit die tegen 2025 zal worden gecreëerd	27
03 WAAR CREËREN WE BEST SCHOLEN? RAMING EN PLAATSBEPALING VAN DE VRAAG WAARAAN IN 2025 NIET WORDT VOLDAAN	31
3.1. Vergelijking tussen vraag en aanbod in 2025	32
3.2. Ruimtelijke voorstelling van de vraag waaraan niet wordt voldaan	34
3.2.1. Methode van toewijzing van de vraag aan de capaciteit	34
3.2.2. IJking van het model en toepassing	37
04 SPANNINGSGEBIEDEN	39
4.1. Franstalig secundair onderwijs	40
4.2. Nederlandstalig secundair onderwijs	47
4.3. Wat met het buitengewoon onderwijs?	50
SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN	52
De vraag	54
Het aanbod	56
De onderlinge vergelijking van vraag en aanbod	58
BIJLAGE	60

INLEIDING

De Strategie 2025 werd in juni 2015 gezamenlijk opgesteld door de bevoegde ministers van de Federatie Wallonië-Brussel (FWB), de Commission Communautaire Française (CoCoF), de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) en door de Brusselse sociale partners. Dit gebeurde in het kader van een buitengewone vergadering van het Brussels Economisch en Sociaal Overlegcomité, uitgebreid met de gemeenschapsoverheden.

Onder doelstelling 6 van pijler 2, “Brussels programma voor het onderwijs”, geeft dit akkoord aan de Dienst Scholen van perspective.brussels de opdracht een raming te maken van de behoeften inzake de creatie van plaatsen in het secundair onderwijs in het Brussels Gewest, rekening houdend met de bevolkingsevolutie en het huidige aanbod. Daarnaast werd ook gevraagd het type op te richten scholen te bepalen.

Om die “behoeften” te bepalen, is het nodig een vergelijking te maken van het aanbod aan en de vraag naar plaatsen op school. In het secundair onderwijs is het moeilijker om zich een beeld te vormen van het aanbod dan van de vraag. De bijzonderheden wat betreft onderwijsvorm (algemeen, technisch en beroepsonderwijs), organisatie (meerdere docenten, klassen samenbrengen en splitsen in functie van de lessen) en infrastructuur

(sportzalen, laboratoria, werkplaatsen) maken het niet alleen moeilijk om een momentopname te maken van de huidige toestand wat betreft de beschikbare plaatsen, maar ook om een raming te maken van het aantal en het type te creëren plaatsen.

Bijgevolg hebben het Brussels Studies Institute (BSI) en het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), onder leiding van de Dienst Scholen van perspective.brussels, hun deskundigheid verenigd om enerzijds een raming te maken van het aantal plaatsen dat tegen 2025 noodzakelijk is in het secundair onderwijs in Brussel, onder andere in functie van de verschillende onderwijsvormen, en anderzijds om de gebieden aan te wijzen waar extra aanbod bij voorrang dient te worden ontwikkeld.

Uiteindelijk bestond de oefening uit drie delen:

- a. De raming van de schoolbevolking in het Brussels Gewest tegen 2025 per gemeenschap, onderwijsvorm en graad. Deze raming werd gemaakt door het BISA, met de steun van het BSI en deskundigen van de gemeenschappen en de gemeenschapscommissies. Ze gaf aanleiding tot een publicatie, i.e. het cahier nr. 7 van het BISA¹. Deze raming werd gemaakt op gemeentelijk niveau en werd vervolgens door de onderzoekers van het BSI opgesplitst per wijk.

¹ DEHAIBE, Xavier, DUSSART, Corentin en VAN LAETHEM, Morgane, 2017. *Projecties voor de Brusselse schoolbevolking tegen 2025*. Brussel: IRIS Uitgaven, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse. De cahiers van het BISA, 7.

- b. Binnen deze studie bleek al snel dat het niet realistisch is een kadaster aan te leggen van de beschikbare plaatsen voor het totale aanbod in Brussel (gelet op het toebedeelde budget en tijds kader). Bij gebrek aan geconsolideerde gegevens over de bestaande capaciteit van de secundair-onderwijsinfrastructuur hebben de teams van het BSI de voornaamste onderwijsactoren geïnterviewd. Ze stelden hierbij twee vragen die gespreksstof moesten opleveren voor de prognoses en aanbevelingen (meer bepaald wat de toekomstige monitoring van de capaciteit betreft):
- > Hoe wordt de kwestie van de capaciteit momenteel beoordeeld of desgevallend gemeten door de actoren van het secundair onderwijs?
 - > Bestaan er capaciteitsmarges die niet worden gebruikt en welke zijn de behoeften aan extra capaciteit die de actoren identificeren?
- c. De derde fase van het onderzoek bestond erin een raming te maken van de toekomstige benodigde capaciteit via de exploitatie van leerlingenbestanden en info over de tegen 2025 geplande projecten voor de creatie van schoolplaatsen in het secundair onderwijs in het BHG, die zijn geïnventariseerd door de Dienst Scholen van *perspective.brussels* in het kader van de monitoring van het schoolaanbod in het BHG. Deze raming werd vergeleken met de groei van de schoolbevolking op een binnengemeentelijk niveau met als doel de locaties met een tekort aan plaatsen te identificeren. De zones in het Gewest die deze gebieden met een tekort aan plaatsen zo goed mogelijk bedienen, werden geïdentificeerd en daarbij werd rekening gehouden met de toegankelijkheid via het openbaar vervoer tegen 2025, met als doel de creatie van bijkomende plaatsen te sturen.

Dit deel van de studie is het voorwerp van twee bijbehorende verslagen die respectievelijk handelen over de resultaten van de raadpleging van de Franstalige² en de Nederlandstalige³ actoren. Deze kijk van mensen op het terrein werd besproken en in perspectief geplaatst tijdens een specifieke workshop. De vaststellingen gedaan tijdens die workshop dienden ter verantwoording van bepaalde keuzes die werden gemaakt in de modelleringsfase en reikten enkele denksporen aan voor de aanbevelingen van deze studie.

Het verslag besluit met aanbevelingen die betrekking hebben op het aantal te creëren plaatsen evenals op de onderwijsvormen en de ligging van de projecten voor de creatie van plaatsen, rekening houdend met contextuele elementen zoals de gebrekkige aantrekkingskracht van sommige scholen, de toegankelijkheid met het openbaar vervoer of nog, de regelgeving die geldt voor de inschrijvingen.

2 FRANSSEN, Abraham, GARELLY, Aude en VOSSEN, Émilie, 2017. *Évaluation des besoins en création de places dans l'enseignement secondaire en Région de Bruxelles-Capitale. Points de vue des acteurs de l'enseignement francophone à Bruxelles*. Brussel: Université Saint-Louis - Brussel.

3 HEMMERECHTS, Kenneth en KAVADIAS, Dimokritos, 2017. *Schoolcapaciteit in Brussel. Visies van stakeholders uit het Nederlandstalig Brussels onderwijs*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

Dit deel heeft tot doel de “vraag” te beoordelen wat de omvang van de schoolbevolking in het BHG zal zijn per geografisch gebied, leeftijd, gemeenschap en onderwijsvorm. In nauwe samenwerking met het BSI heeft het BISA gemeentelijke projecties van de schoolbevolking opgesteld (volgens de woonplaats). Daarna hebben de BSI-medewerkers die projecties opgesplitst op een infragemeentelijk niveau. Tevens werd een raming gemaakt van de stromen uit respectievelijk het Vlaams en het Waals Gewest in de richting van de Brusselse scholen.

1.1. RAMING VAN DE SCHOOLBEVOLKING IN HET BRUSSEL GEWEST

De bevolking op schoolgaande leeftijd die in het Brussels Gewest woont, aangevuld met de leerlingen die afkomstig zijn uit de andere gewesten (voornamelijk uit de Brusselse rand), vertegenwoordigt een essentiële bevolkingsvariabele om de kwantitatieve inschatting van de “vraag” vorm te geven. In een systeem waar de subsidiëring van het personeelskader nogal automatisch wordt aangepast aan de nieuwe situatie staat de kwestie van het in kaart brengen van de vraag niet bovenaan op de agenda. Als het systeem zich in principe “automatisch” aanpast aan de bevolking (het aantal leerkrachten en de financiering van de scholen zijn grotendeels afhankelijk van het aantal leerlingen), lijkt het overbodig ombevolkingsevoluties te anticiperen... Toen de bestaande infrastructuur echter begon vol te raken en het noodzakelijk bleek om klaslokalen bij te creëren en dus om de capaciteit, uitgedrukt in plaatsen, te evalueren, begon het inpassen van de vraag in de geboden capaciteit, een probleem te vormen. Daarom is het raadzaam de manier waarop de vraag wordt geraamd te verfijnen door de raming van de vraag op een meer directe wijze in verband te brengen met de bevolkingsevolutie en aan te nemen dat aanbod en vraag niet “automatisch” in overeenstemming zijn met elkaar. Bovendien moet het aanbod voldoende groot en gevarieerd zijn om de vrije schoolkeuze van de ouders mogelijk te maken (keuze van taalgemeenschap, net, onderwijsvorm en richting).

In 2010 werd, in de context van een eerste onderzoek naar de behoefte aan schoolcapaciteit in Brussel, zoals

verschenen in het Cahier nr. 2 van het BISA⁴, – onder een hypothese van verzadiging – het aantal plaatsen in het onderwijs gelijkgesteld aan de schoolbevolking die op dat moment werd waargenomen in het BHG of, met andere woorden, met het aantal ingeschrevenen. Anders gezegd, men ging er destijds van uit dat het aanbod overeenstemde met de vraag en dat er nauwelijks een capaciteitsreserve bestond die snel kon worden gemobiliseerd en voldeed aan de vragen van de ouders.

Vandaag is deze verzadigingshypothese nog steeds geldig; bovendien wordt ze versterkt door de analyse van de schoolpendel. Hoewel immers niet alle scholen in het Brussels Gewest verzadigd zijn, blijkt uit de evolutie van de in- en uitgaande schoolstromen (kleinere instroom en grotere uitstroom dan in het verleden) dat de gewestelijke schoolvoorkeuren van een aantal ouders vermoedelijk worden bemoeilijkt, wat duidt op een verzadiging van het systeem. Blijkbaar zijn steeds meer Brusselse ouders verplicht hun kinderen naar een school buiten het Gewest te sturen; anderzijds kunnen vermoedelijk steeds meer ouders hun kinderen niet langer in het Gewest naar school sturen.

De huidige projectie kan dan ook moeilijk de louter verzadiging van het onderwijs als basishypothese nemen, waarbij verondersteld wordt dat het aanbod en de vraag op vlak van onderwijscapaciteit op elkaar afgestemd zijn, zoals in 2010 het geval was. De nieuwe projectie⁵ omvat daarom ook een voorzichtige raming van de pendelgevolgen van de verzadiging, door een projectie van de schoolbevolking te maken die in grotere mate rekening houdt met deze gewestelijke schoolvoorkeuren.

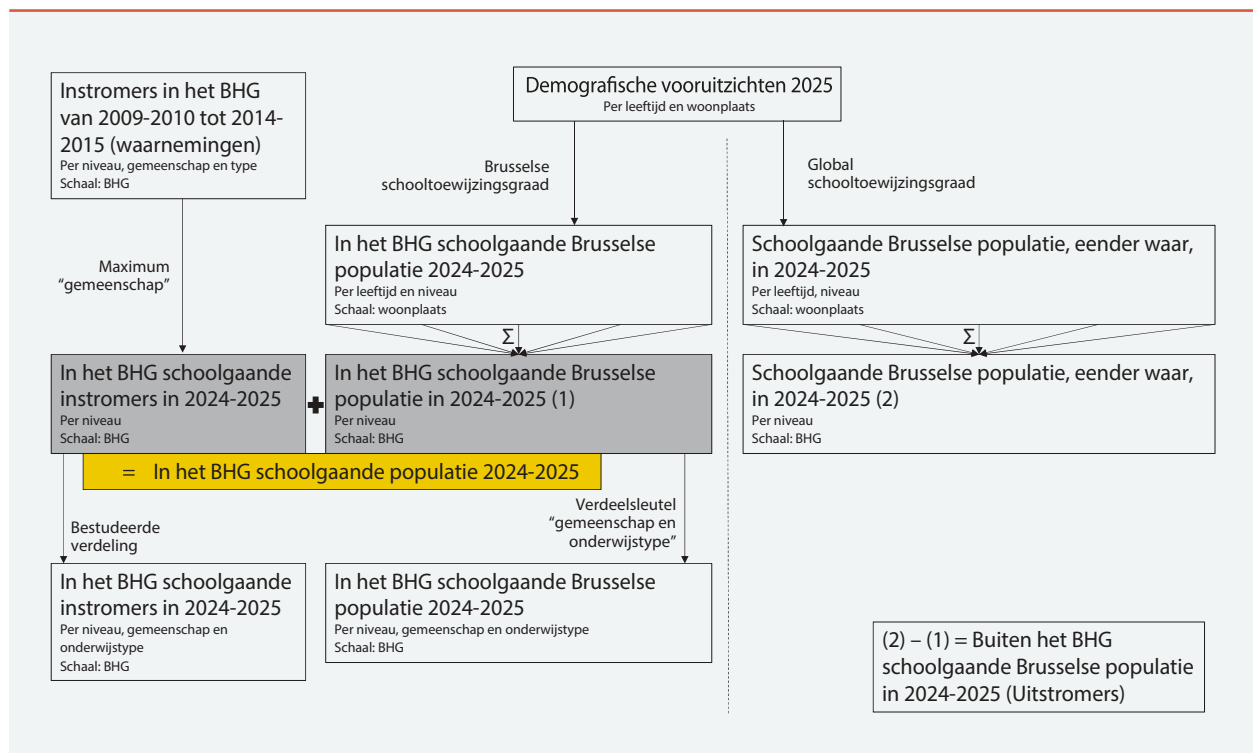
Voor deze projecties wordt enkel rekening gehouden met het onderwijs dat de gemeenschappen inrichten of subsidiëren. Bijgevolg gaat het model ervan uit dat het aandeel kinderen dat door privé- of internationale scholen wordt opgevangen in de toekomst constant blijft. De projecties zijn gemaakt op het niveau van de gemeente, waarbij de gemeente wordt beschouwd als de gemeente waar de leerlingen wonen.

De gebruikte methodologie wordt geïllustreerd in de onderstaande figuur 1. De schoolbevolking van “Brusselse” afkomst (Brusselse bevolking die in het BHG naar school gaat) en de “instromende” schoolbevolking werden elk afzonderlijk geraamd. Samen vormen ze de schoolbevolking van de Brusselse scholen in 2024–2025.

4 DEHAIBE, Xavier, 2010. *Weerslag van de demografische ontwikkeling op de schoolbevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. Brussel: Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse. Cahiers van het BISA, 2.

5 Zie nadere informatie in Cahier nr. 7 van het BISA, *op. cit.*

FIGUUR 1: METHODOLOGISCH SCHEMA VAN DE PROJECTIES VAN DE SCHOOLPOPULATIE.

Bron: BISA, cahier 7, 2017

In het Brussels Gewest bestaat de schoolpopulatie uit Brusselaars die in het Brussels Gewest naar school gaan en instromers; dit zijn leerlingen die buiten het Gewest wonen maar er wel naar school komen. De in 2024-2025 in het BHG schoolgaande Brusselse populatie wordt geschat door eerst de Brusselse populatie op schoolgaande leeftijd in 2025 te isoleren. De populatie 2025 wordt bepaald op basis van gemeentelijke bevolkingsprojecties van het BISA. Op basis van die projecties worden twee schoolpopulaties geraamd: de Brusselse kinderen die naar school zullen gaan (in het BHG of elders) en de Brusselse kinderen die in het Brussels Gewest naar school zullen gaan (Brussels deel van de schoolpopulatie). Het verschil tussen de schoolgaande Brusselse populatie en de in het Brussels Gewest schoolgaande Brusselse populatie betreft de uitstromers (buiten het BHG schoolgaande Brusselse leerlingen).

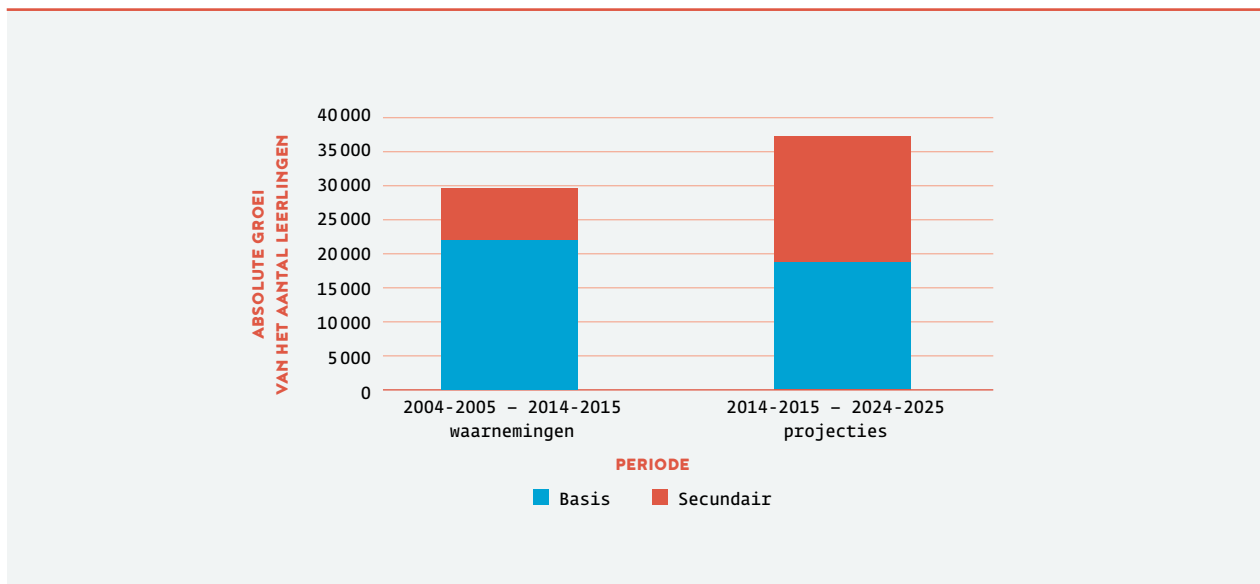
Bij het aantal leerlingen dat afkomstig is uit het Brussels Gewest voegen zich de instromers. Het aantal instromers (ongeveer 19.500 leerlingen in totaal) wordt geraamd op basis van de waarnemingen uit het verleden. De moeilijkste oefening bestaat er immers in om hypothesen te formuleren over de stromen van schoolmigratie; bovendien zijn die stromen nauw verbonden met het beschikbare aanbod. Het cijfer dat wordt gebruikt voor de raming van het aantal instromers is het maximaal aantal instromers dat werd geobserveerd tussen 2009-2010 en 2014-2015. Daarbij merken we op dat de huidige toename van het aanbod in het Nederlandstalig Brussels basisonderwijs als gevolg kan hebben dat het aantal instromers in het Nederlandstalig secundair onderwijs in het BHG eveneens toeneemt. Niettemin tonen de beschikbare gegevens, onder meer in de *capaciteitsmonitor voor het leerplichtonderwijs* van de Vlaamse Gemeenschap⁶, dat de instroom in het Nederlandstalig secundair onderwijs in het BHG daalt in de periode 2007-2013. De door ons gekozen hypothese over de instroom is duidelijk ambitieus en vereist dat de schoolcapaciteit voor leerlingen uit de Brusselse rand behouden blijft.

⁶ GROENEZ, Steven en SURKYN, Johan. 2015. *Een capaciteitsmonitor voor het leerplichtonderwijs*. Leuven: KULeuven, HIVA. http://www.briobrusseel.be/assets/onderzoeksprojecten/meta_analyse_capaciteitsmonitor.pdf

Binnen de beperkingen van de hierboven beschreven projectie en op basis van de verwachte bevolkingsgroei zou het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tegen 2024-2025, 285.000 schoolgaande leerlingen tellen. Dit betekent 38 000 extra leerlingen in 10 jaar tijd over de

verschillende niveaus heen (zie figuur 2), waarbij het grootste deel van de stijging het gevolg is van de bevolkingsgroei. Tijdens de voorgaande 10 jaar (van 2004-2005 tot 2014-2015) was het aantal leerlingen ook al gestegen met 29 500 eenheden.

FIGUUR 2: ABSOLUTE GROEI VAN DE SCHOOLPOPULATIE IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST.

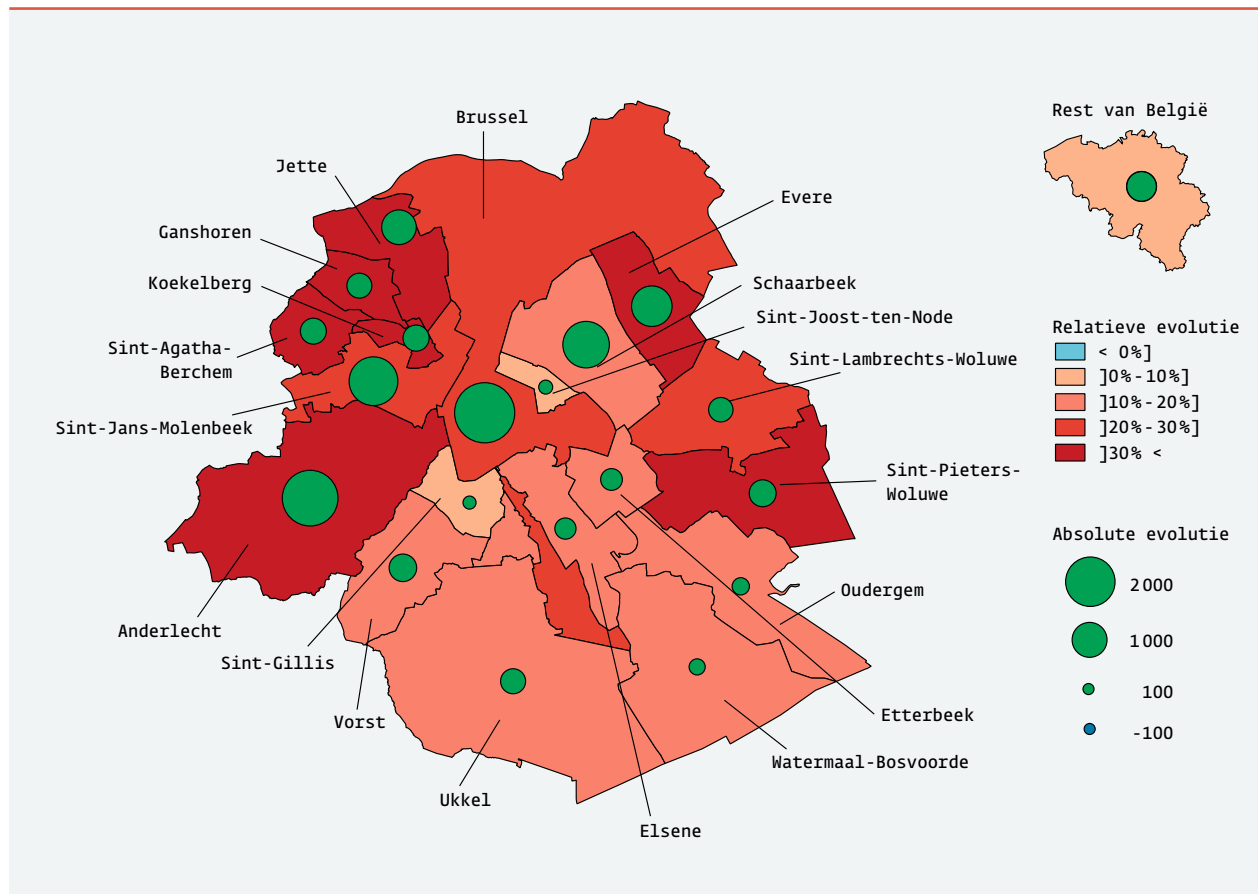

Bron: waarnemingen 2014-2015: ETNIC, 2016 (leerlingenbestanden) en Vlaamse Overheid, 2016 (leerlingenbestanden); projecties: BISA

De toename zou zich voordoen op alle niveaus (kleuter-, lager en secundair onderwijs). Tussen 2014-2015 en 2024-2025 zou het aantal leerlingen in het secundair onderwijs de sterkste toename kennen. De secundaire scholen zouden aldus 19 500 extra leerlingen krijgen, i.e. een vijfde van de huidige bevolking in het secundair.

Bovendien zou de schoolpopulatie niet op homogene wijze evolueren in het hele gewest, zoals figuur 3 laat zien. De groei zou zich voornamelijk voordoen in de gemeenten in het noorden en het westen van het gewest.

FIGUUR 3: EVOLUTIE VAN HET AANTAL SCHOOLGAANDE LEERLINGEN IN HET BRUSSELS GEWEST IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS, PER WOONPLAATS, TUSSEN 2014-2015 EN 2024-2025.

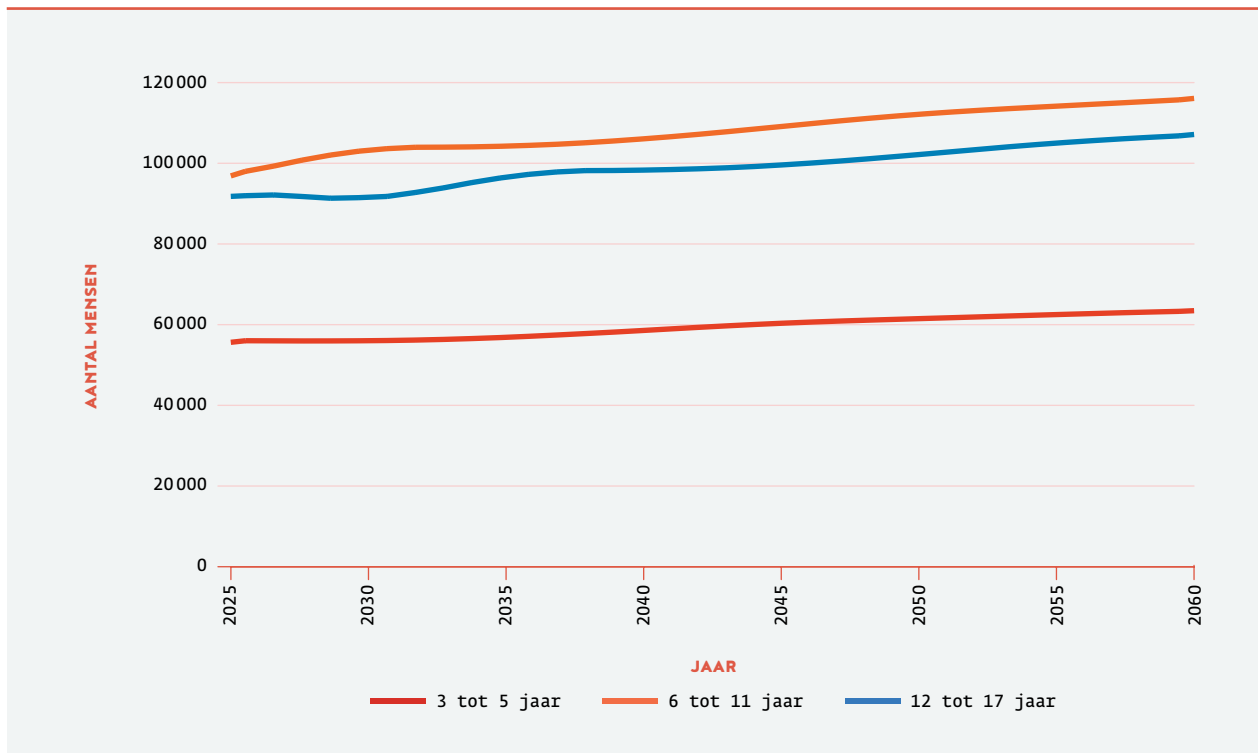

Bron: BISA, ETNIC, 2016 (leerlingenbestanden) en Vlaamse Overheid, 2016 (leerlingenbestanden), berekeningen BISA

De ramingen die nog verder gaan dan 2025 doen veronderstellen dat de inspanningen die op korte en middellange termijn noodzakelijk zijn om plaatsen te creëren, op lange termijn wellicht niet verloren zullen zijn. De bevolking op schoolgaande leeftijd zou immers ook nog een

heel eind na het schooljaar 2024-2025 blijven groeien, op alle niveaus (figuur 4). De nieuw gecreëerde klassen zouden dus ook daarna worden gebruikt door nieuwe generaties van Brusselse leerlingen.

FIGUUR 4: DEMOGRAFISCHE VOORUITZICHTEN IN HET BRUSSELS GEWEST PER LEEFTIJDSCATEGORIE VAN 2025 TOT 2060.

Bron: BISA, FPB, FOD Economie – Statistics Belgium, berekeningen BISA

De projectie van de schoolbevolking in het Brussels Gewest tegen 2025 houdt echter een belangrijk voorbehoud in omdat de verzadiging van het Brussels onderwijs waarschijnlijk heel wat gevolgen heeft gehad. Zo is het wellicht voor veel ouders erg moeilijk geweest om hun kinderen in het kleuteronderwijs in te schrijven in de school, de wijk of de gemeente van hun keuze. Diezelfde ouders kunnen soortgelijke moeilijkheden hebben ondervonden in het lager onderwijs en dat gebeurt of zal opnieuw gebeuren in het secundair. Tot slot is de hoop om de kinderen tijdens hun schoolloopbaan nog van school te veranderen binnen het gewest soms (vaak) beperkt. Sommige leerlingen lopen dus school in een wijk, een gemeente, een school, een net of zelfs een onderwij-

staal waarvoor hun ouders niet gekozen hebben. Deze moeilijkheden, vrees, onmogelijkheden of spanningen... waarmee de ouders te maken krijgen, lenen zich niet bepaald tot een kwantitatieve schatting. Ze konden dan ook niet in de projecties worden geïntegreerd, noch worden gekwantificeerd. De voorkeuren van de ouders worden namelijk slechts heel gedeeltelijk geregistreerd op een manier die rechtstreeks exploiteerbaar is op kwantitatief niveau, vooral dan aan Franstalige kant (daar is enkel – soms gedeeltelijke – informatie beschikbaar voor de inschrijving in het eerste jaar van het secundair onderwijs). Het is vandaag enkel door de inzet van meer kwalitatieve methodes dat deze moeilijkheden en de gevolgen ervan zouden kunnen worden belicht.

1.2. LEERLINGEN- AANTALLEN VOLGENS ONDERWIJSVORM EN GRAAD

Eens de schoolpopulatie was omschreven, bestond de volgende oefening er in de populatie 2024-2025 per woonplaats te verdelen volgens gemeenschap en onderwijsvorm.

De in 2014-2015 waargenomen verdeling van de leerlingen over de gemeenschappen en onderwijsvormen (volgens het onderwijsniveau) werd toegepast op het aandeel Brusselaars in de schoolpopulatie zoals geprojecteerd voor 2024-2025. De verdeling van de leerlingen over de gemeenschappen is grotendeels de afspiegeling van het schoolaanbod van die gemeenschappen in 2015. Aangezien de structuur van het schoolaanbod tegen 2024-2025 niet kan worden voorspeld, lijkt de huidige situatie de best mogelijke en meest transparante schatting voor de toekomst, ook al moeten we opnieuw onderstrepen dat dit niet noodzakelijk de wensen van de ouders weerspiegelt, noch de politieke keuze van de gemeenschappen om het schoolaanbod al dan niet uit te breiden. In het Nederlandstalig onderwijs in het Brussel Gewest, bijvoorbeeld, zou de voorrang verbonden aan de taalpraktijk van de ouders kunnen leiden tot een afname van de mogelijkheden die Franstaligen hebben om er zich in te schrijven. Ook het mogelijke effect van de lopende hervormingen (zoals het Pacte d'excellence aan Franstalige kant), die waarschijnlijk een impact zullen hebben op de organisatie van de verschillende graden, is niet meegenomen in de oefening. Aangezien deze hervormingen nog niet operationeel zijn en aangezien het effect daarvan pas geleidelijk zichtbaar zal worden, is het moeilijk om hiermee op een transparante manier rekening te houden.

In het kader van de huidige projectie werd de verdeling van de leerlingen over de gemeenschappen en onderwijsvormen in 2014-2015 dus toegepast op de geprojecteerde schoolpopulatie voor elke woongemeente. Bijgevolg zal de verhouding schoolgaande leerlingen per gemeenschap en per onderwijsvorm in 2024-2025 dezelfde zijn als diegene die werd waargenomen in 2014-2015.

Met het oog op de latere fase waarin een ruimtelijke voorstelling van de schoolpopulaties op infragemeentelijk niveau zal worden gegeven, werd de bevolking - voor elke gemeenschap - gehergroepeerd in een beperkt aantal (combinaties van) onderwijsvormen en graden met als doel een al te grote vermenigvuldiging van onzekere factoren in verband met kleine plaatselijke leerlingenaantallen en het effect van het lokaal aanbod, te vermijden:

- > 1e graad
- > 2de en 3de graad algemeen onderwijs
- > 2de en 3de graad technisch en beroepsonderwijs

Deze hergroeperingen vormen een compromis en steunen meer bepaald op de raadpleging van de actoren op het terrein en op de beoogde ontwikkelingen in de organisatie van het secundair onderwijs. Zo is het noodzakelijk gebleken:

- > de eerste graad af te zonderen, meer bepaald omdat er soms bepaalde logica's van verzelfstandiging van die eerste graad aan het werk zijn (meer bepaald in de

denk oefeningen over het pacte d'excellence voor het Franstalig onderwijs, nieuwe creaties van autonome observatiegraden,...);

- > een onderscheid te maken tussen enerzijds het algemeen onderwijs en anderzijds het technisch en beroepsonderwijs van de tweede en derde graad, meer bepaald omdat - in de kwalificerende richtingen - de organisatie van de klassen sterk kan verschillen omdat de nood aan specifieke lokalen toeneemt ten aanzien van "gewone" klaslokalen. Ook de profielen van docenten zijn meer divers en minder "vervangbaar" in het technisch en beroepsonderwijs.

Bovendien is uit de raadpleging van het Brusselse onderwijsveld gebleken dat de logica inzake aantrekkingskracht en het verzadigingsniveau beduidend verschillen naargelang de globale oriëntering van de scholen. Daarom lijkt het gerechtvaardigd om in de interpretatie van de resultaten een duidelijk onderscheid aan te houden tussen enerzijds het algemeen onderwijs en anderzijds het technisch of beroepsonderwijs. Op te merken valt dat we

voor het Franstalig onderwijs het gehele technisch en kunstonderwijs hebben samengebracht met het beroeps- onderwijs. We stelden immers vast dat het technisch doorstroomonderwijs veeleer geassocieerd lijkt te zijn (althans wat betreft de inplanting) met het kwalificerend technisch onderwijs en het beroepsonderwijs dan met de algemene richting⁷. Om coherentieredenen werd dezelfde hergroepering toegepast voor het Nederlandstalig onderwijs (BSO, TSO en KSO zijn gegroepeerd).

Bijgevolg, en dus voornamelijk rekening houdend met de bevolkingsgroei, gezien we uitgaan van zeer behoudende hypothesen wat betreft de structuur van het aanbod, ziet de evolutie van de schoolpopulatie die een plaats zal moeten vinden in de Brusselse scholen, verdeeld over gemeenschappen, graden en onderwijsvormen, er als volgt uit (zie tabel 1).

TABEL 1: INDELING (NAAR GEMEENSCHAP, GRAAD EN ONDERWIJSVORM) VAN DE GEPROJECTEERDE LEERLINGENAANTALLEN DIE SCHOOL ZULLEN LOPEN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS DAT DE GEMEENSCHAPPEN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST INRICHTEN OF SUBSIDIËREN.

		Graad 1	Algemeen: graad 2-3	Technisch- beroeps: graad 2-3	Totaal dat wordt gebruikt in dit onderzoek	Totale school- populatie
Franstalig onderwijs	Aantal leerlingen 2015	26 464	26 065	24 520	77 049	81 584
	Projecties van de schoolpopulatie in 2025 (BISA)	31 937	30 284	29 174	91 395	96 501
Nederlandstalig onderwijs	Aantal leerlingen 2015	4 789	4 623	3 802	13 214	14 994
	Projecties van de schoolpopulatie in 2025 (BISA)	5 718	5 574	4 563	15 855	17 126
Totaal Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Aantal leerlingen 2015	31 253	30 688	28 322	90 263	96 578
	Projecties van de schoolpopulatie in 2025 (BISA)	37 655	35 858	33 737	107 250	113 627

Het buitengewoon onderwijs, duaal leren en andere specifieke vormen worden niet meegenomen in de latere modelvorming van dit onderzoek. Het totaal dat wordt gebruikt in dit onderzoek beperkt zich dus tot het gewoon secundair dagonderwijs, terwijl de totale schoolpopulatie eveneens bestaat uit leerlingen in het buitengewoon onderwijs, het duaal leren en andere specifieke vormen van secundair onderwijs. Bron: BISA, ETNIC, 2016 (leerlingenbestanden) en Vlaamse Overheid, 2016 (leerlingenbestanden), berekeningen BISA en ULB-IGEAT

7 In het Franstalig onderwijs het aandeel ASO in de tweede en derde graad is slechts 21% voor de vestigingen die TSO/BSO doorstroom aanbieden, tegenover 50% voor de vestigingen die kwalificerend technisch en beroepsonderwijs organiseren. Bovendien gaat 69% van de leerlingen in het technisch doorstroomonderwijs naar een school waar het aandeel ASO (tweede en derde graad) lager is dan dat van het kwalificerend technisch onderwijs en beroepsonderwijs.

1.3. OPSPLITSING OP INFRAGEMEENTELIJK NIVEAU

Nadenken over de plaatsen waar het schoolaanbod moet worden versterkt vereist dat er, in het Brussel Gewest nog meer dan elders, een denkoefening wordt opgezet op een infragemeentelijk niveau. Daarvoor bestaan verschillende redenen:

- > De verschillende groottes van de gemeenten en hun verwevenheid, waardoor het gemeentegrensoverschrijdend verkeer groot is (nog versterkt door de grotere afstanden die de leerlingen in het secundair onderwijs afleggen), maar ook een zeer grote variabiliteit van het aanbod en de vraag binnen de gemeentes. Achter de gemiddelde gemeentelijke waarden kunnen spectaculaire verschillen schuilgaan, inzonderheid in de grote gemeenten (Brussel-stad), vooral wanneer ze verdeeld zijn over meerdere verstedelijkingskronen (Anderlecht, Molenbeek, maar ook - bijvoorbeeld - Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe).
- > De sociale achtergrond blijft een sterke determinant op vlak van schoolparcours. In het BHG worden die sociaaleconomische verschillen evenzeer waargenomen en zelfs nog meer op het niveau van de wijken dan dat van de gemeenten.

- > De structuur van de woningmarkt (mogelijkheden van onderverdeling, grootte van de woningen, prijzen) en van de grondmarkten (onbebouwde terreinen en ruimtes die in aanmerking komen voor reconversie) blijft een sterke determinant van de bevolkingsgroei. De structuur van de bebouwing valt echter niet samen met de gemeentegrenzen.
- > De bereikbaarheid, meer bepaald met het openbaar vervoer, varieert op een fijner niveau dan het gemeentelijke. Bovendien wordt het aanbod in grote mate gedefinieerd op gewestelijk niveau in functie van de lokale behoeften. Tot slot liggen vele, zeer goed bereikbare centra van het openbaar vervoer op gemeentegrenzen (bv. Zuidstation, Noordstation, Weststation).
- > Tot slot is de gemeente slechts gedeeltelijk een niveau van beheer van het secundair onderwijs. De gemeenten zijn weliswaar belangrijke inrichtende machten (IM), maar daarnaast zijn er ook het vrij onderwijs en het onderwijs dat wordt ingericht door de gemeenschappen en de gemeenschapscommissies. Zelfs voor het gemeentelijk onderwijs wordt er sinds kort intergemeentelijke samenwerking ontwikkeld, meer bepaald omdat de mogelijkheden die zich aanbieden met betrekking tot grond, de behoeften en de ervaring als inrichtende macht niet samenvallen met de administratieve grenzen.

Om al deze redenen is er nauwkeuriger onderzoek nodig op infragemeentelijk niveau, zowel wat betreft het bepalen van de plaats van de vraag als de analyse van de verdeling van het bestaand en het wenselijk aanbod.

De schoolpopulaties (naar woonplaats), die per gemeente geprojecteerd werdenvoor het jaar 2025, werden dus binnen elke gemeente opgesplitst naar statistische sector. De verdeling werd gemaakt in evenredige verhouding met de verwachte leerlingenaantallen per sector, door de “huidige” Brusselse leerlingen te doen vergrijzen binnen hun statistische verblijfssector⁸. Concreet bestaat deze bewerking uit 3 stappen:

- a. De bevolking van de statistische sector wordt ter plaatse verouderd, met als doel het aantal personen per leeftijd te verkrijgen voor de statistische sector in 2025.
- b. Nog steeds voor de betrokken statistische sector wordt de verhouding vastgesteld tussen het aantal personen in elke leeftijdscategorie in 2025 enerzijds en het aantal personen in dezelfde leeftijdscategorie in de gemeente anderzijds. Zo verkrijgt men het aandeel van de gemeentelijke leeftijdscategorie dat in de betrokken statistische sector woont (in %).
- c. Dit lokale percentage binnen de gemeentelijke bevolking van de beschouwde leeftijdscategorie (na ‘veroudering’) wordt gebruikt als variabele voor de opsplitsing van de gemeentelijke bevolking zoals geprojecteerd in het kader van de werkzaamheden van het BISA (dat andere elementen omvat dan de evolutie van de leeftijdsstructuur, ook al is dit laatste een belangrijk aspect).

We werken hier dus op basis van leerlingenaantallen die al aanwezig zijn in het onderwijs, met vermenigvuldigingscoëfficiënten voor de leerlingen die vandaag op de kleuterschool zitten (niet-verplicht onderwijs met een “progressieve” instroom) en verlagingscoëfficiënten voor de leerlingen die in 2025 tussen 17 en 20 jaar oud zullen zijn (vertrekkers – ook zonder diploma – als gevolg van het

einde van de schoolplicht). Deze leerlingenaantallen werden volgens leeftijd verdeeld over de verschillende onderwijsvormen en -graden volgens de structuur die werd waargenomen voor het laatste beschikbare jaar op het moment van de verwerking, en dat per woonwijk (of per gemeente in geval van te lage leerlingenaantallen).

⁸ De berekeningen (door ‘veroudering’) van de leerlingenaantallen in 2025 per leeftijd zijn gemaakt op basis van de leerlingenaantallen 2014-2015 voor de Franse Gemeenschap en 2015-2016 voor de Vlaamse Gemeenschap.

Rekening houden met de grote stedenbouwkundige projecten?

Er werd overwogen om bij de opsplitsing van de groei van de schoolpopulatie ook rekening te houden met de grote huisvestingsprojecten. Er werden tests uitgevoerd tot integratie van deze projecten op basis van de beschikbare (zeer onvolledige) informatie en op basis van hypothesen betreffende de bezetting die gebaseerd zijn op enkele referentiewijken (Tuinen van Jette en voormalig militair hospitaal van Elsene bijvoorbeeld). Een cartografie van de toename van de vraag per woonplaats (2015–2025), heeft uitgewezen dat het al dan niet rekening houden met die nieuwe stedenbouwkundige projecten weinig invloed heeft. Dit kan worden verklaard door meerdere factoren:

- > Om te beginnen wijzen we erop dat er sprake is van een opsplitsing in wijken, terwijl de toename van de leerlingenaantallen elders al werd gemodelleerd op gemeentelijk niveau. Met andere woorden, de projecties lokaliseren vandaag al de groei van de leerlingenaantallen, maar op gemeentelijk schaal.
- > Vervolgens zijn de grote bekende huisvestingsprojecten in het BHG vaak geconcentreerd in gebieden, of aan de rand van gebieden, die al dicht bevolkt zijn en waar de bevolking sterk groeit.
- > Tot slot wordt de impact van de groei op het niveau van de woonwijken toegewezen aan verschillende scholen, rekening houdend met de afstanden die leerlingen gewoonlijk dienen af te leggen. Deze afstanden zijn beduidend groter in het secundair dan in het basisonderwijs en vertonen de neiging de impact van de nauwkeurige plaatsbepaling van de bevolkingsgroei enigszins af te vlakken.

Uiteindelijk is besloten om de locatie van de bekende grote huisvestingsprojecten niet te gebruiken als een bijkomende opsplitsingsvariabele voor de projectie van de gemeentepopulatie. Er zijn twee hoofdredenen voor deze keuze, naast de relatief kleine impact die deze projecten hebben op de eindresultaten:

- a. Ten eerste heerst er grote onzekerheid over de voltooiingsdatum van de verschillende geïdentificeerde projecten. Sommige projecten verkeren nog maar in de intentiefase of de fase van Richtplan van Aanleg (RPA), laat staan dat er al sprake zou zijn van een bouwvergunning of een bouwplaats. Bovendien worden de projecten vaak als een geheel beschreven, terwijl hun uitvoering kan plaatsvinden in verschillende fasen die in de tijd zijn gespreid.
- b. Bovendien is het echt moeilijk een raming te maken van het aantal verwachte huishoudens en ook van het aantal huishoudens met een of meerdere schoolgaande kinderen. Vaak zijn de voorontwerpen weinig nauwkeurig wat betreft de beschrijving van de wooneenheden: verschillende functies worden uitgedrukt in termen van oppervlakte, grootte en typologie, en dit maakt de beschrijving van de woningen onvoldoende nauwkeurig. In dit opzicht is het precieze aandeel aan sociale woningen een belangrijke variabele (vaak worden ze onmiddellijk ingenomen door gezinnen met een of meerdere kinderen), dat echter vaak het voorwerp uitmaakt van moeilijke besprekingen tot uiteindelijk de stedenbouwkundige vergunning wordt verkregen. De situatie klaart pas op wanneer er effectief een aanvraag van bouwvergunning wordt ingediend (of zelfs aanvaard) en de woningen worden beschreven in de definitieve plannen. Tot slot moet men kunnen anticiperen op de profielen van de huishoudens die effectief hun intrek zullen nemen in deze woningen. Idealiter zou men dan moeten beschikken over een longitudinale opvolging van de geleidelijke bezetting van de nieuwe Brusselse wijken en voor zover wij weten is een dergelijke studie vandaag niet beschikbaar.

NOTRE
ÉCOLE
ENGAGE
SOLUTIONS
MEILLEURE
MOBILITÉ

Aanvankelijk was het de bedoeling om in dit deel van de studie een evaluatie te maken van de bestaande schoolcapaciteit per geografische zone, gemeenschap, graad en onderwijsvorm alsook, in de mate van het mogelijke, een omzetting in termen van schoolinfrastructuur (uitgedrukt in aantal plaatsen en in kritische infrastructuur zoals werkplaatsen, laboratoria,...). Om een behoefte te identificeren dient men immers een vraag (het aantal in te schrijven leerlingen, gelinkt aan de bevolkingsgroei) te vergelijken met een gegeven aanbod (het aantal in de scholen beschikbare plaatsen, in de verschillende richtingen).

Om het aantal plaatsen vast te stellen was het nodig gegevens te verzamelen en rekening te houden met de standpunten van de “hoofdrospelers” inzake het probleem van de nood aan plaatsen in het secundair onderwijs in het Brussels Gewest. We hebben dus gesproken met vertegenwoordigers van de belangrijkste inrichtende machten (of met de federatie van inrichtende machten) die actief zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Als gevolg van hun institutionele en operationele verantwoordelijkheden beschikken deze gesprekspartners over een zekere deskundigheid in dit bijzonder technisch dossier. Ze waren voor ons dus bevoorrechte informateurs. Als netverantwoordelijken zijn deze gesprekspartners ook vertegenwoordigers van de belangen en visies van het net dat ze vertegenwoordigen. Daarom was het noodzakelijk hun standpunten met elkaar te combineren teneinde een volledig zicht te krijgen op de kwestie en de bijhorende uitdagingen. De gesprekken duurden elk ongeveer twee uur en werden uitgeschreven. We hebben ze vervolgens op inductieve en stelselmatige wijze geanalyseerd om de verschillende dimensies, factoren en pistes die werden genoemd te identificeren. Gezien het er niet om ging een vergelijkende studie te maken van de standpunten van de verschillende actoren, maar wel om de zaak nauwkeurig te onderzoeken en daarbij een zekere betrouwbaarheid in acht te nemen, hebben de verschillende actoren meestal vrijuit gesproken. Voor meer gedetailleerde informatie verwijzen we de lezer naar de twee bijgevoegde verslagen die respectievelijk handelen over de resultaten van de raadpleging van de Franstalige⁹ en de Nederlandstalige¹⁰ actoren.

Een van de opvallende feiten die al snel aan de oppervlakte kwam tijdens deze raadpleging, maar ook bleek uit de analyse van de beschikbare gegevens is: het in kaart brengen van de beschikbare capaciteit kan vandaag enkel onnauwkeurig en onvolledig en laat zich moeilijk consolideren.

In dit deel van het rapport proberen we dan ook uit te leggen waarom het niet mogelijk is een overzicht te krijgen van het aantal beschikbare plaatsen in het Brussels Gewest. Tevens stellen we een methode voor om de huidige en toekomstige capaciteit te ramen op basis van beschikbare gegevens voor het hele systeem, i.e. de tellingen van gesubsidieerde leerlingen, waarbij deze methodologische keuze en haar gevolgen weliswaar ook het voorwerp uitmaken van een kritische bespreking.

2.1. WAAROM EEN RAMING MAAR GEEN TELLING VAN DE CAPACITEIT?

2.1.1. Een gebrek aan een geconsolideerd zicht op de situatie en een onaangepaste meting

Het globale zicht op de situatie wat betreft capaciteit en beschikbare plaatsen is zeer gedeeltelijk en onvolledig. In het Franstalig secundair onderwijs is de situatie enkel gekend voor het eerste gemeenschappelijke jaar van de eerste graad van het secundair onderwijs (dankzij het inschrijvingsdecreet en het verzamelen van gegevens door de Commission Interréseaux des Inscriptions de la Fédération Wallonie-Bruxelles - CIRI). Het inschrijvingsdecreet heeft toegelaten de aandacht te vestigen op de steeds grotere, maar nog niet algemene verzadiging, in de eerste graad van de Brusselse secundaire scholen.

9 FRANSSSEN, Abraham, GARELLY, Aude en VOSSEN, Émilie, 2017. *Évaluation des besoins en création de places dans l'enseignement secondaire en Région de Bruxelles-Capitale. Points de vue des acteurs de l'enseignement francophone à Bruxelles*. Brussel: Université Saint-Louis - Brussel.

10 HEMMERECHTS, Kenneth en KAVADIAS, Dimokritos, 2017. *Schoolcapaciteit in Brussel. Visies van stakeholders uit het Nederlandstalig Brussels onderwijs*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

In het Nederlandstalig onderwijs hebben de actoren, ondanks de perceptie van een capaciteitstekort in het basisonderwijs, (nog) geen melding gemaakt van een globaal tekort in het secundair onderwijs (er zou plaats zijn voor iedereen in functie van eenieders voorkeur), maar eerder van een specifiek tekort. Met andere woorden, er zou op dit moment geen probleem zijn indien de beschikbare plaatsen onderling inwisselbaar waren (“gemiddeld gesproken is er geen probleem”), maar dat is in de praktijk niet het geval. Er zijn meerdere factoren die een rol spelen in het feit of een school meer of minder plaatsen ter beschikking heeft: de ligging, aantrekkelijkheid, aangeboden richtingen en... de voorkeur van de ouders die voornamelijk kiezen voor scholen met een sterk “algemeen” profiel (ASO)¹¹. Daarnaast geeft de monitoring door het Lokaal Overlegplatform (LOP) Brussel Secundair Onderwijs aan dat in bepaalde studie jaren en/of studie-opties, niet alleen in het ASO, maar ook in het TSO en zeker in het BSO, de volledige capaciteit wordt benut. Aan Nederlandstalige kant lijkt er dus een algemeen capaciteitsprobleem te ontstaan. Daarbij merken we op dat er momenteel aanpassingen worden gedaan aan het inschrijvingssysteem zoals het wordt georganiseerd door het LOP Brussel Secundair Onderwijs, om het hoofd te bieden aan de (te) grote vraag voor sommige scholen. Er staat wel een groot aantal extra plaatsen op het programma tegen 2025.

Bovendien zijn het zicht op en de analyse van de situatie erg variabel naargelang de inrichtende macht, waarvan sommige een zeer fijne kennis hebben over het plaatselijk niveau. Door terughoudendheid van de scholen wordt er weinig of geen informatie uitgewisseld (tussen inrichtende machten, netten of gemeenschappen). Er blijven ook vragen bestaan over de leerlingen die niet langer schoolplichtig zijn en het systeem bijgevolg om het even wanneer kunnen verlaten, waardoor ze moeilijk te “volgen” zijn.

De actoren benadrukten dat er pogingen bestaan om monitoringsystemen in te voeren; dit gebeurt echter in verspreide slagorde, waardoor het moeilijk of zelfs onmogelijk is om op globale wijze te anticiperen op gewestelijk niveau. Tevens onderstrepen ze dat de versnippering van de inschrijvingssystemen aanleiding geeft tot dubbele inschrijvingen (binnen en tussen gemeenschappen, maar ook tussen het Brussels Gewest en Vlaanderen binnen het Nederlandstalig onderwijs).

Bijgevolg blijven de geconsolideerde of consolideerbare gegevens die afkomstig zijn van de gemeenschappen overwegend gebaseerd op de inschrijvingen (gesubsidieerde leerlingen) en zijn dus uitgedrukt in leerlingenaantallen en niet in plaatsen (de niet ingenomen plaatsen komen er immers niet of nauwelijks in voor). De actoren beseffen dat het nodig is het aantal plaatsen te schatten teneinde het systeem te sturen, maar de stappen die in die richting worden gezet blijven tot vandaag beperkt tot bepaalde segmenten van het onderwijssysteem.

Een mogelijk alternatief voor een kadaster van plaatsen zou erin bestaan de klasgroepen te vergelijken met bepaalde normen om aldus een beeld te krijgen van de verzadiging. In de structuur van de momenteel beschikbare gegevens is een telling van het aantal leerlingen op het niveau van de klassen en opties (of groepen van opties) om die te toetsen aan eventuele normen, een zeer moeilijke oefening:

- > Voor het **gesubsidieerd Franstalig onderwijs** bestaan er bestanden betreffende de aantallen geplande lesuren, per instelling voor elke positie in het onderwijs (bv. voor het eerste jaar van de derde algemene graad), en per cursus en optie, met de overeenstemmende leerlingenaantallen, en zelfs het aantal groepen. Hier (en alleen hier) kan men dus een niveau “klas” (en dus plaatsen) bereiken;
- > Voor het **onderwijs dat rechtstreeks wordt ingericht door de Federatie Wallonië-Brussel beschikt** men over hetzelfde type informatie, maar echter **zonder** het aantal leerlingen en het aantal leerlingengroepen. Potentieel kan men dus weten dat een optie wordt gevolgd, maar niet door hoeveel leerlingen¹²;
- > Voor de **Vlaamse Gemeenschap** is het probleem ongeveer hetzelfde, al wordt het soms versterkt door de grote beheersautonomie van de scholen en het gebrek aan gestructureerde bestanden per klas als gevolg daarvan.

12 Neem het geval waarin een optie wordt georganiseerd voor niet meer dan 6 leerlingen, in een klas met tweemaal zoveel plaatsen. Een verdubbeling zou in dit geval niet leiden tot een gebrek aan aanbod. Wordt de optie echter georganiseerd voor 25 leerlingen, terwijl 24 wordt beschouwd als een maximum, dan heeft de minste extra leerling in theorie tot gevolg dat de klas moet worden gesplitst, wat problemen kan meebrengen voor de beschikbaarheid van lokalen. Voor de laboratoria is de situatie nog ingewikkelder: we zouden moeten weten in welke mate ze verzadigd zijn, en dat is alleen maar mogelijk via een grondig bijkomend onderzoek op het terrein (wat de facto buiten het kader van het huidige onderzoek valt).

11 We merken op dat deze vaststelling ook lijkt te gelden voor het Franstalig secundair onderwijs.

Wat de aangifte van de plaatsen ons leert. Het voorbeeld van de gegevens van de CIRI en de Federatie Wallonië-Brussel¹³.

In het Franstalig secundair onderwijs dient elke school een aangifte in van het aantal beschikbare plaatsen voor het eerste gemeenschappelijke jaar (eerste jaar van het secundair onderwijs); dit is het gevolg van het inschrijvingsdecreet en van de rol die de CIRI daarin vervult (inschrijvingscommissie van de FWB die werkt over de netten heen en instaat voor het beheer van de inschrijvingsaanvragen in het eerste jaar van het secundair onderwijs). De scholen mogen deze aangifte van beschikbare plaatsen aanpassen tot de maand augustus. Het is de enige plaats in het Franstalig systeem waar men beschikt over een nauwkeurige en actuele aangifte van het aantal plaatsen.

De eind april 2017 door CIRI meegedeelde cijfers voor het nieuwe schooljaar in september 2017 in de Federatie Wallonië-Brussel zijn de volgende:

- > Op 24 april 2017 kunnen 93% van de leerlingen die zich voor het eerste gemeenschappelijke jaar van het secundair onderwijs hebben ingeschreven terecht in de school van hun eerste keuze (hetzij 80% in het BHG, 92% in Waals-Brabant, 97% in de rest van Wallonië).
- > Op dit ogenblik staan er 1 264 leerlingen op de wachtlijst in de Federatie Wallonië-Brussel (waarvan 934 kinderen naar een school in het BHG willen). Ze vertegenwoordigen nagenoeg 3% van alle betrokken jongeren samen.
 - Er zijn geen plaatsen meer in 61 van de 107 scholen in Brussel.
 - In Waals-Brabant gaat het om 16 scholen op 36.
- > Op dit ogenblik zijn er nog steeds 17 621 plaatsen vrij in het eerste jaar van het secundair onderwijs in de Federatie Wallonië-Brussel, waarvan 1 679 plaatsen in 46 Brusselse scholen.

Zelfs wanneer we geen rekening houden met de zelfcensuur van ouders, zijn we in het Brussels Gewest het verst verwijderd van een logica van vrije keuze bij het begin van het middelbaar onderwijs. Hoewel de globale capaciteit voldoende is, is er sprake van verzadiging in meer dan de helft van de scholen.

2.1.2. Een variabel tekort in functie van het niveau en het betrokken schoolprofiel

De raadpleging van de actoren van het Brussels onderwijs heeft de aandacht gevestigd op het grote verschil tussen een reëel (globaal) tekort aan plaatsen en het tekort dat te wijten is aan een "slechte" verdeling van de leerlingen. Zo blijven er plaatsen beschikbaar in secundaire scholen in het zuidoosten van het gewest, terwijl het capaciteits-tekort zich al goed laat voelen in het noordwesten.

Ook de aantrekkingskracht van de scholen vervult een belangrijke rol in de verzadiging van de eerste graden. Het net (zo lijkt het net van de Federatie Wallonië-Brussel globaal een minder goede reputatie te hebben volgens sommige geïnterviewde actoren), maar vooral de door de school aangeboden onderwijsvormen spelen een grote

rol. Concreet wordt de eerste graad van scholen die technisch en beroepsonderwijs aanbieden vaak minder gevraagd/bezocht, wat een verklaring biedt voor het feit dat een aanzienlijk deel van de scholen "onderbezet" is in de eerste graad. In een context waarin ouders vaak de zes jaar van het middelbaar onderwijs in zijn geheel beschouwen, zijn scholen met een "etiket" van kwalificerend onderwijs bijzonder onaantrekkelijk, meer bepaald voor de "zware" opties en de scholen die in achtergestelde wijken liggen.

Voorts is er aan Franstalige kant een sterk groeiende vraag naar specifieke scholen (actieve pedagogieën, moslimscholen of protestantse scholen, ...).

Tot slot zijn aan Nederlandstalige kant veel scholen met een overwegend algemeen profiel historisch gericht op leerlingen die in de Brusselse rand wonen. Sommige actoren zijn overigens van mening dat er te veel van dit soort scholen zijn.

¹³ FRANSEN, Abraham, GARELLY, Aude en VOSSSEN, Émilie, 2017. *Évaluation des besoins en création de places dans l'enseignement secondaire en Région de Bruxelles-Capitale. Points de vue des acteurs de l'enseignement francophone à Bruxelles*. Bruxelles: Université Saint-Louis - Bruxelles.

Hoewel er capaciteitsreserves kunnen bestaan wanneer het totale aanbod op gewestelijk niveau wordt beschouwd, kan deze positieve balans (die ten minste zou moeten worden gevalideerd door het reële aantal plaatsen te tellen) dus heel wat situaties verbergen waar een lokaal tekort bestaat (op het niveau van de wijken, de scholen, de richtingen enz.).

De problematiek omtrent het “plaatsgebrek” in het secundair onderwijs is dus niet strikt kwantitatief te vatten, in de zin dat een leerling gelijk zou zijn aan een plaats. Indien we ons zouden bevinden in een extreme planningslogica zouden er momenteel voldoende plaatsen zijn. Maar als men aan ouders keuze wil blijven bieden, heeft de huidige bevolkingsevolutie tot gevolg dat er op sommige plaatsen extra plaatsen moeten worden gecreëerd terwijl elders niet alle plaatsen zijn ingenomen.

2.2. RAMING VAN DE BESTAANDE CAPACITEIT

Gezien het ons ontbreekt aan een kadaster van beschikbare fysieke plaatsen, wordt de raming gemaakt op basis van de waargenomen leerlingenaantallen. De vraag die zich onmiddellijk stelt, is die betreffende de referentie-leerlingenaantallen die in aanmerking dienen te worden genomen.

In een schoolmarkt die zowel open als gedeeltelijk gereguleerd is, die tegelijk egalitair en hiërarchisch is, beweeglijk (wat betreft de kwantitatieve en kwalitatieve evolutie van de vraag) en star (wat betreft de kwantitatieve en kwalitatieve evolutie van het aanbod), geglobaliseerd voor het grondgebied van het Brussels gewest en plaatselijk op het niveau van de gemeenten en wijken, vindt de (al dan niet) afstemming van vraag en aanbod plaats op een kwalitatieve en gesegmenteerde wijze.

Het plaatsgebrek is dus niet het enige probleem; er is vooral een probleem van verdeling van de beschikbare plaatsen en van afstemming van het aanbod op de vraag:

- > Er zijn beschikbare plaatsen, maar op (grote) afstand van de woonplaats van de leerling;
- > Er zijn beschikbare plaatsen, maar binnen een net, een school, een omgeving, een onderwijsvorm of richting die onvoldoende aantrekkelijk zijn.

We zouden ons kunnen baseren op een norm van het type “(aandeel van) de waargenomen maximale capaciteit in de periode voorafgaand aan de raming, per instelling en richting”, een logica die gevolgd wordt door de *capaciteitsmonitor voor het leerplichtonderwijs*¹⁴ in de Vlaamse Gemeenschap en in de oefeningen die op het niveau van de Federatie Wallonië-Brussel zijn gemaakt om de behoefte te objectiveren.

We kunnen deze zogenaamde methode van de “maxima” verfijnen door per school, rekening te houden met de evolutie van de leerlingenaantallen. Op basis van de gegevens waarover we beschikken zouden we de capaciteit bijvoorbeeld kunnen ramen door te werken met het gemiddelde van de 2 maximale leerlingenaantallen (2 om de onzekerheden te beperken) die zijn waargenomen tijdens de afgelopen 10 jaar (om zoveel mogelijk “afwijkende” cijfers te vermijden die te wijten zouden kunnen zijn aan een overbezetting van de lokalen). Als de leerlingenaantallen duidelijk dalen, zou men enkel kunnen werken met de maxima die in een recenter verleden (laatste 6 jaar) zijn waargenomen. Omgekeerd zou men, bij een duidelijke toename, het laatste leerlingenaantal kunnen nemen indien het om een maximum gaat. Als het historisch maximum buiten de waarnemingsperiode valt, kan het natuurlijk niet meegenomen worden in de oefening.

14 GROENEZ, Steven en SURKYN, Johan, 2015. *Een capaciteitsmonitor voor het leerplichtonderwijs*. Leuven: KULeuven, HIVA. http://www.briobrusseel.be/assets/onderzoeksprojecten/meta_analyse_capaciteitsmonitor.pdf

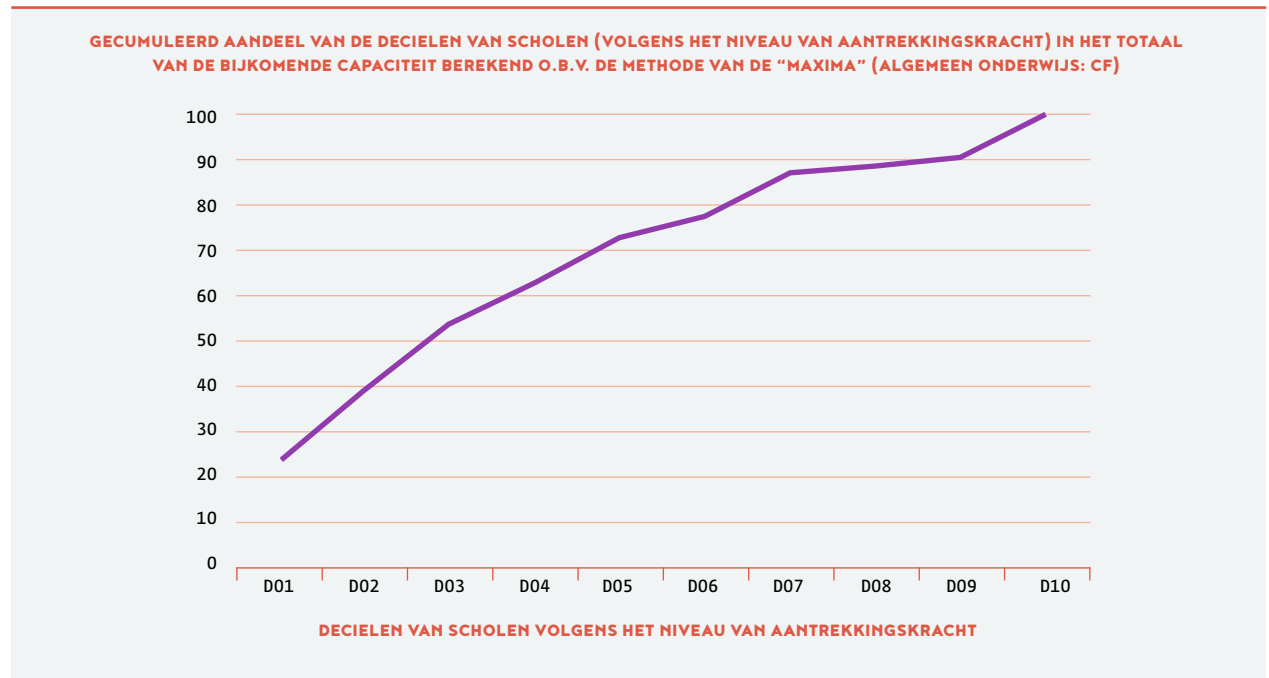
Deze methode heeft tot gevolg dat de capaciteit van de bestaande scholen wordt gemaximaliseerd, niet alleen individueel maar ook globaal (als de scholen hun maximum niet bereiken gedurende datzelfde jaar). Uit de raadpleging van de actoren is gebleken dat de ongebruikte capaciteit (die misschien ook moeilijk te mobiliseren valt) de neiging vertoont zich te concentreren in bepaalde weinig aantrekkelijke scholen en/of richtingen. Het is dus nuttig te bepalen welk type scholen die “capaciteitsreserves” vertegenwoordigen zoals berekend door de methode van de “maxima”.

We hebben de kwestie bestudeerd voor het algemeen onderwijs dat wordt ingericht en gesubsidieerd door de Franse gemeenschap. De analyse bevestigt de hypothese dat de “reservoirs” met plaatsen die het resultaat zijn van de methode van de “maxima” op basis van de voorbije jaren, veeleer geconcentreerd zijn in de weinig aantrekkelijke scholen. In die scholen zien we het verschil tussen de meest recente leerlingenaantallen en de leerlingenaantallen die het resultaat zijn van de methode van de “maxima” (figuur 5). De methode van de maxima kapitaliseert dus vooral op weinig aantrekkelijke capaciteit.

Om deze vaststelling te maken hebben we de aantrekkingskracht van de scholen onderzocht aan de hand van hun sociale samenstelling¹⁵. In elke school werd het aandeel leerlingen die leven in een gezin met een volwassene met een diploma van ten minste hoger secundair onderwijs vergeleken met het aandeel dat waarneembaar zou moeten zijn indien de school op goed geluk zou rekruteren in zijn theoretisch rekruteringsgebied (gebied bepaald naargelang het profiel van de school inzake de afstand tussen woonplaats en school). We hebben de oefening gemaakt voor alle scholen van het gewoon secundair onderwijs, over alle graden en richtingen heen. Vervolgens hebben we de scholen gerangschikt per deciel van toenemende aantrekkingskracht, met dus per groep telkens 10% van de leerlingen van het algemeen onderwijs (zie figuur 5 hieronder). De reservoirs met plaatsen concentreren zich wel degelijk vooral in het deciel minst aantrekkelijke scholen. De eerste twee decielen omvatten 39% van de beschikbare plaatsen, i.e. samen iets meer dan de 6 decielen met de grootste aantrekkingskracht (37% van de beschikbare plaatsen). De overeenstemmende aandelen zijn gelijk aan 42,5% en 32,5% als men enkel rekening houdt met de capaciteitsoverschotten hoger dan 102% van de laatste leerlingenaantallen. Daar een overcapaciteit van 2% noodzakelijk wordt geacht, stellen we vast dat de overgrote meerderheid van de in theorie overtollige plaatsen geconcentreerd is in de eerste twee kwintielen. Twee derde (67,5%) van de capaciteitsreserve bevindt zich nl. in de 40% minst aantrekkelijke scholen.

¹⁵ Het verband tussen de sociale samenstelling en de rekrutering van scholen wordt onder meer geanalyseerd in MARISSAL, Pierre, 2017. « La mixité sociale résidentielle favorise-t-elle la mixité scolaire? Le cas Bruxellois », *Belgeo* [En ligne], 2-3. <http://journals.openedition.org/belgeo/20313>

FIGUUR 5: VERDELING VAN DE VERSCHILLEN TUSSEN DE TELLING VAN DE LAATSTE LEERLINGENAANTALLEN EN DE TOEPASSING VAN DE METHODE VAN DE "MAXIMA", IN FUNCTIE VAN DE AANTREKKINGSKRACHT VAN DE SCHOOL, ALGEMEEN SECUNDAIR ONDERWIJS, FRANSE GEMEENSCHAP, 2006-2015.

	K1 waarvan d1		K2	K3	K4	K5 waarvan d10	
Laatste leerlingenaantal / capaciteit geraamd volgens de methode van de "maxima" (logica bezettingsgraad)	91,0	88,6	93,5	97,7	98,2	98,7	97,9
Capaciteit geraamd volgens de methode van de "maxima" / laatste leerlingenaantal (logica verzadigingsgraad)	109,9	112,9	107,0	102,4	101,9	101,3	102,1
Aandeel (%) van de totale reserves (reserve indien geraamde capaciteit > 102% van het laatste leerlingenaantal)	42,5	26,1	25,0	15,7	7,7	9,1	7,1

K1-5: kwintielen van aantrekkingskracht met telkens 20% van de scholen gerangschikt in oplopende volgorde van aantrekkingskracht. D1-10: decielen met 10% van de scholen gerangschikt in stijgende volgorde van aantrekkelijkheid. We onderstrepen dat de zogenaamde ramingsmethode van de "maxima", zoals hier toegepast, enigszins verschilt van de methode die de Federatie Wallonië-Brussel gebruikt voor haar eigen ramingen, hoofdzakelijk doordat die alles bij elkaar genomen voorzichtiger is.

De methode van de "maxima" gaat eerder in de richting van een overschatting van de niet-gebruikte capaciteiten. In de meest recente waargenomen aantallen zitten de eventuele onbezette plaatsen niet verwerkt, zelfs bij situaties van overbezetting van de infrastructuur. De methode van de laatste leerlingenaantallen dient men dus te beschouwen als een lage raming van de beschikbare capaciteiten. Ondanks de raadpleging van de onderwijsactoren en de hier geïllustreerde niet gelijkmatig verdeelde aantrekkingskracht van de scholen zal men deze lage raming, met het oog op een op korte en middellange termijn voorzichtige en pragmatische benadering, hanteren in het verdere werk.

Bron: KSZ, ETNIC

Rekening houdend met de sterke concentratie van de capaciteitsoverschotten die het resultaat zijn van de methode van de “maxima” in scholen die duidelijk minder aantrekkelijk zijn, lijkt het ons niet bijzonder relevant om de raming van het beschikbare aanbod te “maximaliseren” door deze methode toe te passen.

Daarom hebben we beslist de voor 2015 beschikbare capaciteit te ramen aan de hand van het aantal ingeschreven leerlingen tijdens het laatste schooljaar waarvoor we over gegevens beschikten, i.e. 77 049 voor het Franstalig onderwijs en 13 214 voor het Nederlandstalig onderwijs. Door ons te baseren op een verzadigingshypothese van het bestaande aanbod, veeleer dan op de

methode van de “maxima” (zie tabel 2 voor een vergelijking van deze twee ramingsmethodes voor de bestaande capaciteit), houden we geen rekening met een bestaande en onderbenutte fysieke capaciteit. We beschouwen deze dan als niet onmiddellijk inzetbaar door een gebrek aan aantrekkingskracht van bepaalde scholen, alsook van het principe van vrije keuze van de instelling voor de ouders. Dit betekent natuurlijk niet dat deze capaciteit niet bestaat, wel dat ze niet realiseerbaar is op korte termijn en het voorwerp moet zijn van een aparte denkoefening. Dit is duidelijk gebleken uit de raadpleging van de actoren, die deels kritiek hadden op de methode van de “maxima” en benadrukten dat het absoluut noodzakelijk is om na te denken over aantrekkingskracht en de structuur van het aanbod.

TABEL 2: VERGELIJKING VAN TWEE RAMINGSMETHODES VOOR DE BESTAANDE SCHOOLCAPACITEIT.

	Hypothese verzadiging van het bestaande aanbod	Methode van de “maxima”
Waargenomen aantallen	Aantal leerlingen ingeschreven tijdens het meest recente schooljaar waarvoor men over gegevens beschikt	Waargenomen maximumcapaciteit tijdens de periode voorafgaand aan de raming, per instelling en onderwijsvorm
Beperking(en) van de methode	Bestaande en onderbenutte fysieke capaciteit die niet wordt meegeteld. In de denkpijpe rond lokale oplossingen betekent dat dus dat men de creatie van nieuwe plaatsen moet overwegen, net als de “activering” van de bestaande plaatsen die bij gebrek aan vraag niet worden ingevuld	Overschatting van het aantal beschikbare plaatsen door de capaciteit van de bestaande scholen te maximaliseren, individueel, maar ook globaal (als de scholen hetzelfde jaar niet aan hun maximum komen; hetzelfde geldt per graad en per onderwijsvorm) Omgekeerd is er een neiging tot het onderschatten van de behoeften aan creatie van plaatsen in het secundair onderwijs in het Brussels Gewest
Onderliggende hypothese	Inzetten van de onderbenutte capaciteit weinig plausibel op korte termijn	Nog inzetbare capaciteitsreserve. Aangezien men evenwel een concentratie van de capaciteitsreserves (gegenereerd door de methode van de “maxima”) opmerkt in instellingen en / of onderwijsvormen die momenteel weinig bevraagd zijn, bestaat de mogelijkheid om snel te kunnen inwerken op de aantrekkelijkheid van deze instellingen

Deze bespreking betreffende de methode onderstreept dat het niet zo eenvoudig is om de bestaande capaciteit te ramen en dat een dergelijke raming waarschijnlijk meer afhankelijk is van de aangenomen hypothesen dan het

geval is voor de raming van de vraag. We zullen hier rekening mee houden bij de interpretatie van de resultaten en in de aanbevelingen.

2.3. RAMING VAN DE CAPACITEIT DIE TEGEN 2025 ZAL WORDEN GECREËERD

De raming van de tussen 2015 en 2025 gecreëerde capaciteit is het resultaat van de monitoring van het schoolaanbod in het BHG die de Dienst Scholen van perspective.brussels heeft ontwikkeld (zie tabel 3 en kaart in bijlage 2).

De monitoring van het schoolaanbod beoogt het creëren van een overzicht van de projecten voor de creatie van schoolplaatsen, die hetzij toelaten de totale capaciteit van een bestaande instelling te verhogen hetzij een nieuwe school op te richten, in het basis- en secundair onderwijs (gewoon en buitengewoon), op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vanaf 2010.

De monitoring van het schoolaanbod houdt rekening met de projecten voor de creatie van plaatsen in de scholen die worden gesubsidieerd door de gemeenschappen of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De monitoring telt ook de projecten mee in het gesubsidieerd officieel onderwijs die het voorwerp zijn van een principsakkoord van het college van burgemeester en schepenen of van de gemeenteraad.

In het kader van de raming van de tegen het jaar 2025 gecreëerde capaciteit werden twee categorieën van projecten uit deze monitoringtool gehaald:

- > De “lopende” projecten, waarvan de verwezenlijking in 2025 zeer waarschijnlijk is, ofwel omdat de stedenbouwkundige vergunningen al zijn toegekend, ofwel omdat de betrokken projecten op de datum van uitwerking van deze studie al in uitvoering zijn of al gedeeltelijk zijn gerealiseerd.
- > De “geprogrammeerde” projecten, waarvan de uitvoering - ook al is ze niet verzekerd tegen 2025 - zeer waarschijnlijk is, omdat er al een beslissing werd genomen over de uitvoering van het project door een overheidsinstantie.

TABEL 3: CAPACITEIT IN 2015 EN “LOPENDE” EN “GEPROGRAMMEERDE” PROJECTEN TEGEN 2025 IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, PER GEMEENSCHAP, GRAAD EN ONDERWIJSVORM.

		Graad 1	Algemeen: graad 2-3	Technisch- beroeps: graad 2-3	Subtotaal Graad 1 + Algemeen graad 2-3
Franstalig onderwijs	I. Capaciteit 2015	26464	26065	24520	52529
	II. “Lopende” projecten	2283	3083	523	5366
	III. “Geprogrammeerde” projecten	2504	1630	1094	4134
	Totaal van het potentiële aanbod in 2025 (I+II+III)	31251	30778	26137	62029
Nederlandstalig onderwijs	I. Capaciteit 2015	4789	4623	4252	9412
	II. “Lopende” projecten	1392	234	274	1626
	III. “Geprogrammeerde” projecten	352	426	166	778
	Totaal van het potentiële aanbod in 2025 (I+II+III)	6533	5283	4692	11816

De laatste kolom bevat het totaal van de eerste graad en de tweede en derde graad van het algemeen secundair onderwijs, om de aandacht te vestigen op de situatie in die segmenten van het aanbod waar de lokalen betrekkelijk gestandaardiseerd zijn (klaslokalen en lokalen bestemd voor algemene lessen) en eventueel vervangbaar. Het buitengewoon onderwijs, het duaal leren en andere specifieke vormen zijn niet opgenomen in deze tabel.

Bron: berekeningen op basis van gegevens van ETNIC, de Vlaamse Overheid, BISA en de Dienst Scholen van perspective.brussels

Bij gebrek aan nadere gegevens over de onderwijsvorm en/of -graad hebben we de huidige verdeling in de desbetreffende schoolinstellingen toegepast.

Natuurlijk hebben we, in het geval waarin een deel van een project al werd uitgevoerd in 2015, de leerlingen die al zijn opgenomen in de tellingen van de gemeenschappen verwijderd uit de cijfers van de monitoring van het schoolaanbod.

We moeten wel wijzen op een sterke hypothese die we hanteren in het vervolg van dit document: we gaan ervan uit dat alle plaatsen die via deze verschillende projecten zullen worden gecreëerd ook zullen worden ingenomen, wat echter niet zo vanzelfsprekend is gezien we vaststellen dat er scholen zijn waar er nog plaatsen zijn. De cijfers die betrekking hebben op de projecten betreffen dus wel degelijk een maximale raming van de capaciteit die zal gecreëerd worden tegen 2025. Ook gaan we ervan uit dat geen enkele bestaande plaats verdwijnt uit het aanbod in de toekomst.

DROIT

CLASSE

1. ...

2. ...

3. ...

4. ...

03

**WAAR CREËREN WE
BEST SCHOLEN?
RAMING EN
PLAATSBEPALING VAN
DE VRAAG WAARAAN
IN 2025 NIET WORDT
VOLDAAN**

In dit deel identificeren we per gemeenschap, onderwijsvorm en graad de gebieden met plaatsgebrek waar de creatie van plaatsen in het secundair onderwijs voorrang zou moeten krijgen.

In dit deel vergelijken we dus de ramingen van vraag en aanbod, om te beginnen volgens de grote segmenten van het aanbod (eerste graad, tweede en derde graad van het algemeen onderwijs, tweede en derde graad van het technisch en beroepsonderwijs) en vervolgens - op fijnere wijze - binnen het Brussels Gewest, rekening houdend met het mobiliteitsgedrag van de leerlingen.

3.1. VERGELIJKING TUSSEN VRAAG EN AANBOD IN 2025

Alvorens een ruimtelijke voorstelling te maken van vraag en aanbod met als doel de gebieden met plaatsgebrek te identificeren, laat de vergelijking van de totalen al toe de aandacht te vestigen op die segmenten van het aanbod aan secundair onderwijs in het BHG waar de problemen het grootst zijn. Concreet identificeren we de spanningen door de projectie qua schoolpopulatie in 2025 (gerealiseerd door het BISA) te vergelijken met het potentiële aanbod in 2015, dat bestaat uit de capaciteit in 2015 (geschat op basis van het aantal gesubsidieerde leerlingen), met daarbij opgeteld het aanbod dat wordt gecreëerd door "lopende" en "geprogrammeerde" projecten voor het creëren van schoolplaatsen.

De analyse in tabel 4 toont aan dat als het huidige aanbod van secundair onderwijs constant wordt gehouden (capaciteit 2015) er een groot tekort aan plaatsen zou optreden in 2025 in alle segmenten van het secundair onderwijs, in beide gemeenschappen, omwille van de aanzienlijke stijging van de schoolpopulatie in het Brussels Gewest (volgens de projecties van het BISA).

Projecten waarin nieuwe plaatsen worden gepland tegen 2025 in het secundair onderwijs zullen dit gebrek aan plaatsen voor en deel kunnen absorberen voor zover dat alle projecten waarin nieuwe plaatsen voorzien worden ook effectief worden uitgevoerd binnen de voorziene termijnen en dat deze plaatsen ook effectief worden ingenomen.

Als we rekening houden met de "lopende" en "geprogrammeerde" projecten en onder voorbehoud van alle hypothesen die ten grondslag liggen aan de gemaakte projecties¹⁶, zou het grootste tekort in het Brussels Gewest tegen 2025 optreden in het Franstalig secundair onderwijs: er ontbreken 686 plaatsen in de 1e graad en 3 037 plaatsen in de 2de en 3de graad van het technisch en beroepsonderwijs.

Op termijn is er echter een capaciteitsoverschot in het Franstalig secundair onderwijs, op voorwaarde weliswaar dat alle projecten voor het creëren van schoolplaatsen effectief worden uitgevoerd en dat deze worden ingenomen, alsook dat de huidige verdeling tussen de onderwijsvormen wordt aangehouden. Dit overschot vertegenwoordigt misschien een vraag vanwege de ouders en/of een wens van de inrichtende macht om het schoolaanbod te heroriënteren (of zelfs tijdelijk te richten op de 1e graad). Er valt echter op te merken dat dit overschot ook in grote mate afhankelijk is van de uitvoering van de "geprogrammeerde" projecten bovenop de "lopende" projecten. De tekorten binnen de 1e graad en het beroepsonderwijs van hun kant zouden veel groter zijn zonder de "geprogrammeerde" projecten.

¹⁶ Waaronder het feit dat de verdeling van leerlingen over gemeenschappen is gebaseerd op een 'foto' van de situatie in 2015 en in de toekomst zou kunnen evolueren (maar we kunnen deze evolutie momenteel niet inschatten, omdat ze te onzeker is).

TABEL 4: VERGELIJKING VAN DE CAPACITEIT IN 2015 EN DE PROJECTIES VAN DE SCHOOLPOPULATIE TEGEN 2025 IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, PER GEMEENSCHAP, GRAAD EN ONDERWIJSVORM.

	Graad 1	Algemeen: graad 2-3	Technisch- Beroeps: graad 2-3	Subtotaal Graad 1 + Algemeen graad 2-3	
Franstalig onderwijs	Capaciteit 2015	26 464	26 065	24 520	52 529
	Projecties van de schoolpopulatie in 2025 (BISA)	31 937	30 284	29 174	62 221
	Tekort aan plaatsen (bij constant aanbod)	-5 473	-4 219	-4 654	-9 692
Nederlandstalig onderwijs	Capaciteit 2015	4 789	4 623	4 252	9 412
	Projecties van de schoolpopulatie in 2025 (BISA)	5 718	5 574	4 563	11 292
	Tekort aan plaatsen (bij constant aanbod)	-929	-951	-311	-1 880
Totaal Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Som van de tekorten (bij constant aanbod)	-6 402	-5 170	-4 965	-11 572
	Som van de tekorten rekening houdend met de "lopende" en "geprogram- meerde" projecten tegen 2025 (onder voorbehoud van de hypothesen die ten grondslag liggen aan deze projecties)	-686	-291	-3 037	-192

De laatste kolom bevat het totaal van de eerste graad en de tweede en derde graad van het ASO, om de aandacht te vestigen op de situatie in die segmenten van het aanbod waar de lokalen betrekkelijk gestandaardiseerd zijn (klaslokalen en lokalen bestemd voor algemene lessen) en eventueel uitwisselbaar. Het buitengewoon onderwijs, het duaal leren en andere specifieke vormen zijn niet opgenomen in deze vergelijkende tabel. Het gewestelijk totaal is de som van de tekorten per gemeenschap (eventuele overschotten in één van beide gemeenschappen worden hierbij niet in rekening gebracht omdat de vrije schoolkeuze impliceert dat men les kan volgen in de onderwijstaal van zijn voorkeur).

Bron: berekeningen op basis van gegevens van ETNIC, de Vlaamse Overheid, BISA en de Dienst Scholen van perspective.brussels

3.2. RUIMTELIJKE VOORSTELLING VAN DE VRAAG WAARAAN NIET WORDT VOLDAAN

In dit rapport hebben we al meermaals benadrukt dat een globale vergelijking van vraag en aanbod in het Brussels Gewest moeilijk ligt. De balans per graad en richting toont dat de behoefte zich concentreert in bepaalde segmenten van het onderwijsaanbod. We kunnen er echter van uitgaan dat deze balans zal fluctueren van de ene zone tot de andere. De oefening van de ruimtelijke voorstelling van de vraag waaraan in 2025 niet wordt voldaan moet dan ook in dit perspectief gezien worden.

De algemene opzet van deze oefening bestaat erin de wijken te identificeren waar leerlingen wonen die zich richten op (bestaande of geplande) scholen, waarvan de capaciteit verzadigd zou geraken als gevolg van deze stromen. De stromen tussen woonplaatsen en scholen worden geschat op basis van het gemiddelde mobiliteitsgedrag van het onderwijssegment waarin de leerlingen zijn ingeschreven.

Het idee bestaat er dus niet zozeer in om verzadigde scholen te identificeren, maar wel wijken waar leerlingen wonen die worden “gerekruteerd” door scholen die stilaan verzadigd raken. Op die manier kunnen we de spanningsgebieden op de woonplaats identificeren en vervolgens nadenken over hoe deze gebieden zo goed mogelijk kunnen worden bediend met een extra schoolaanbod.

3.2.1. Methode van toewijzing van de vraag aan de capaciteit

Het aantal leerlingen dat per statistische verblijfssector een plaats op school moet krijgen, wordt geraamd op basis van een opsplitsing van de bevolkingsprojecties van het BISA in evenredige verhouding met de huidige schoolbevolking van de sector en haar vergrijzing ter plaatse. Vervolgens moeten deze schoolpopulaties (op de woonplaats) worden toegewezen aan scholen om aldus wijk per wijk het aandeel te identificeren van de stromen die zouden gaan naar scholen die in 2025 verzadigd zullen zijn.

Concreet zijn de leerlingstromen F_{ij} van een statistische woonsector i [met een totaalaantal leerlingen gelijk aan Eff_SS_i] naar een school j [met een totale capaciteit van Cap_EC_j], volgens dit model, evenredig met de leerlingenaantallen van de sector en de capaciteit van de school, en omgekeerd evenredig met de afstand. Formeel worden ze berekend volgens de onderstaande formule:

$$F_{ij} = [Coef_SS_i \cdot Eff_SS_i \cdot Coef_EC_j \cdot Cap_EC_j] \cdot [1/(d_{ij})^{\delta}]$$

met

- > d_{ij} is de afstand tussen sector i en school j [met een maximale afstand van 500 m]
- > $Coef_SS_i$ is de “uitzendcoëfficiënt” van de statistische sector i
- > $Coef_EC_j$ is de “aantrekkingscoëfficiënt” van school j
- > De macht δ werd empirisch vastgesteld [deze exposant geeft, voor een welbepaalde onderwijscategorie, de beste correlatie tussen enerzijds de effectief waargenomen verdeling per afstandsklasse sector-school en, anderzijds, de voorziene verdeling volgens de relatie in $1/(d_{ij})^{\delta}$]. Hij ziet er als volgt uit, in acht genomen dat hoe kleiner δ is, hoe groter de afstanden die de leerlingen afleggen:

CF: G1+Algemeen23: 1,7 Technisch-Beroeps: 1,2

VG: G1+Algemeen23: 1,5 Technisch-Beroeps: 0,9

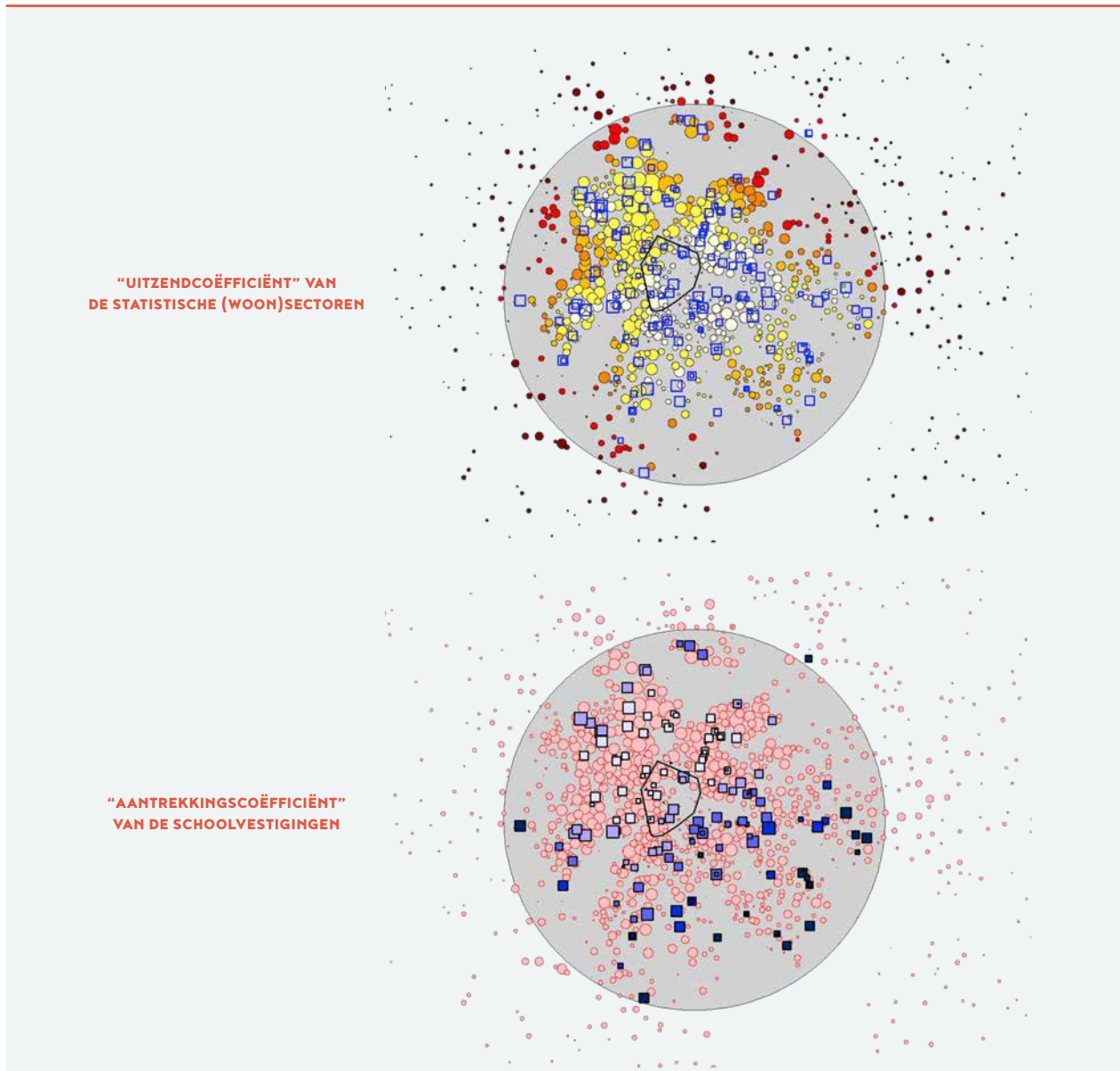
Dit gravitatiemodel, dat gekenmerkt wordt door een dubbele beperking, stelt de theoretische stromen van elke statistische woonsector naar elke school vast. Bijgevolg geldt:

- a. De totalen per woonplaats en per vestigingsplaats worden in acht genomen. Het totaal aantal leerlingen aan wie het model een plaats geeft in de verschillende scholen, en die in een welbepaalde statistische sector wonen, komt dus wel degelijk overeen met het totale aantal leerlingen dat effectief in deze sector woont. Daarnaast komt ook het totaal van de leerlingen die het model toewijst aan een school, en die afkomstig zijn van verschillende woonsectoren, overeen met de totale capaciteit van de betrokken school.
- b. De stromen worden kleiner met de afstand, volgens een bepaalde verhouding, namelijk het omgekeerde van een macht van de afstand (waarbij een maximale afstand wordt gehanteerd om rekening te houden met administratieve schaal [de statistische sector]).

Het model kan enkel aan deze eisen voldoen door aan elke statistische sector een zogenaamde uitzendcoëfficiënt toe te wijzen (die dezelfde blijft ten aanzien van elke school) en aan elke school een zogenaamde aantrekkingscoëfficiënt (die dezelfde blijft ten aanzien van alle statistische sectoren).

- > Op de woonplaats (figuur 6, boven) krijgen statistische sectoren die te ver van de scholen liggen om voldoende stromen toe te laten – indien de relatie “afstand” in acht wordt genomen die afgestemd is op de bestaande relaties met het geheel van de scholen – veeleer een hoge **“uitzendcoëfficiënt”** toegewezen. Hoe hoger de coëfficiënt van een wijk (van oranje tot rode tint) hoe hoger het aandeel leerlingen dat verder naar school moeten gaan dan gemiddeld.
- > Scholen die niet gevuld raken op basis van alleen maar het model “afstand” gekalibreerd op basis van het geheel aan bestaande relaties, hebben over het algemeen een te grote afstand ten opzichte van de residentiële vraag of staan in concurrentie met andere scholen en krijgen een hoge **“aantrekkingscoëfficiënt”** toegewezen (figuur 6, onderaan, donkerder blauwe vierkantjes). In geval van plaatselijke concurrentie zullen de scholen dan verder gaan rekruteren dan voorzien door enkel het model “afstand”.

FIGUUR 6: “UITZENDCOËFFICIËNT” VAN DE STATISTISCHE (WOON)SECTOREN EN DE “AANTREKKINGS-COËFFICIËNT” VAN DE SCHOOLVESTIGINGEN.

“Uitzendcoëfficiënt” van de statistische (woon)sectoren (cirkels evenredig met de schoolpopulatie, de waarde van de coëfficiënt neemt toe gaande van blauwe naar oranje en rode tinten) en de “aantrekkingscoëfficiënt” van de schoolvestigingen (waarde van de coëfficiënt neemt toe gaande van lichtblauw naar donkerblauw). De kaarten werden geschematiseerd maar de belangrijkste socio-ruimtelijke structuren van de stad werden behouden.

Het gebruik van een dergelijk model komt erop neer dat voor een bepaald onderwijssegment het rekruteringsgebied van een vestiging a priori op niet-selectieve wijze moet afgebakend worden t.o.v. alle woongebieden die zich op een bepaalde afstand van de school bevinden. De realiteit is natuurlijk helemaal anders, maar voor deze

projectie leek het ons belangrijk om specifieke praktijken waartegen bepaalde onderwijsmaatregelen proberen in te gaan (bijv. de selectieve rekrutering van leerlingen binnen een wijk of de keuze van de best gerangschikte scholen door de ouders), niet mee te integreren in het model.

3.2.2. IJking van het model en toepassing

De uitzend- en aantrekkingscoëfficiënten kunnen worden berekend door middel van convergerende iteratie op voorwaarde dat het totaal van de leerlingen over de woonplaatsen gelijk is aan het totaal van de capaciteit van de verschillende scholen. Deze voorwaarde is in de werkelijkheid a priori steeds vervuld voor zover de capaciteit wordt gemeten door de op school ingeschreven leerlingenaantallen. Ze is echter niet vervuld wanneer het er, zoals hier, om gaat een onvoldoende schoolcapaciteit te matchen aan de voorziene vraag.

We zijn dan ook te werk gegaan in twee fasen:

- a. In een eerste ijkingfase hebben we enkel rekening gehouden met het aandeel van de bevolkingsgroei dat noodzakelijk is om het al voorziene aanbod in evenwicht te brengen (bestaande capaciteit in 2015 + nieuwe "lopende" en "geprogrammeerde" projecten tegen 2025 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) Onder deze evenwichtsvoorwaarden werd het model geijkt (berekening van de coëfficiënten van de sectoren en de scholen).
- b. In een tweede fase hebben we de stromen geschat op basis van de in fase 1 berekende coëfficiënten, maar ditmaal op basis van de totale vraag die wordt voorzien voor 2025. Gezien de leerlingenaantallen over de woonplaatsen heen hoger zijn dan de capaciteit van de gezamenlijke scholen, wijst het model aan de scholen meer leerlingen toe dan hun capaciteit eigenlijk toelaat.

Vervolgens kunnen de volgende indicatoren worden berekend en in kaart gebracht:

- > De **gemiddelde afstand** die de leerlingen (volgens het model) afleggen vanaf elke statistische woonsector.
- > Het **gemiddeld verzadigingspercentage** van de scholen waar de residerende leerlingen (volgens het model) naar school gaan (steeds op het niveau van de statistische sectoren en naar woonplaats).

Hoewel het model de neiging heeft om deze indicatoren sterk "af te vlakken", laten deze indicatoren toe op efficiënte wijze de aandacht te vestigen op de woongebieden waar de verzadigingscijfers het hoogst zijn en/of de afstanden het grootst. De nieuwe projecten inzake creatie van schoolplaatsen zouden zich a priori moeten richten op de plaatsen die toegankelijk zijn vanaf/naar de woongebieden waar hoge leerlingenaantallen worden getroffen door de hoge verzadigingsniveaus en/of grote afstanden. Om die reden hebben we een derde indicator in kaart gebracht:

- > De **gemiddelde toegangstijd, tegen 2025**, van een bepaalde sector ten opzichte van alle andere sectoren, **gewogen voor de verzadigingsgraad**. Concreet toont deze indicator de gebieden die de bereikbaarheid maximaliseren ten aanzien van de vraag waaraan niet is voldaan.

Aanvankelijk werden het model en de indicatoren die eruit voortvloeien ontwikkeld met als doel die plaatsen te selecteren waar nieuwe scholen in het BHG kunnen worden gevestigd om een beduidend deficitair aanbod aan te vullen. Daarom werden er geen cijfers gegenereerd voor de tweede en derde graad van het Franstalig algemeen onderwijs, de eerste graad van het Nederlandstalig onderwijs en de tweede en derde graad van het Nederlandstalig technisch en beroepsonderwijs, omdat het plaatstekort in deze onderwijsvormen en graden redelijk beperkt zou moeten zijn. Dit alles opnieuw onder voorbehoud van de hypothesen die ten grondslag liggen aan deze projecties en op voorwaarde dat de tegen 2025 “lopende” en “geprogrammeerde” projecten voor de creatie van schoolplaatsen ook effectief worden uitgevoerd, binnen de geplande termijnen en dat de plaatsen effectief worden ingenomen.

4.1. FRANSTALIG SECUNDAIR ONDERWIJS

De resultaten worden voorgesteld in de vorm van drie indicatoren (ter herinnering, de verzadigingsgraad per woonwijk, de gemiddelde afgelegde afstanden en de gemiddelde toegangstijden), die telkens de lopende en geplande of enkel de lopende projecten voor creatie van schoolplaatsen volgen. Om te beginnen maken we een grondige analyse van de kaart **betreffende de eerste graad van het Franstalig secundair onderwijs** om het voor de lezer mogelijk te maken de analysemethode van de kaarten goed te begrijpen.

De **kaart van de verzadigingen per woonwijk** werd verkregen door alle voor 2025 verwachte leerlingen toe te wijzen aan de tegen dat jaar voorziene scholen, rekening gehouden met het huidige aanbod en de projecten voor de creatie van nieuwe plaatsen. De voorziene stromen van een wijk naar een school zijn des te groter wanneer het aantal leerlingen dat in de betrokken wijk woont groot is en ook de capaciteit van de school groot is; ze zijn des te kleiner wanneer de afstand tussen de wijk en de school groot is.

Daar het geplande aanbod kleiner is dan de voorziene vraag in 2025, is de toewijzing van alle leerlingen aan de verschillende scholen enkel mogelijk wanneer we het aantal beschikbare plaatsen overschrijden. Niet alle scholen zijn echter in dezelfde mate verzadigd. Afhankelijk van hun ligging ten opzichte van de vraag, en ten opzichte van de “concurrerende” scholen, zijn bepaalde scholen meer verzadigd dan andere. Het verzadigingsniveau van een wijk werd geraamd door het gemiddeld verzadigingsniveau te berekenen van de verschillende scholen waar het model de leerlingen van de wijk heen stuurt.

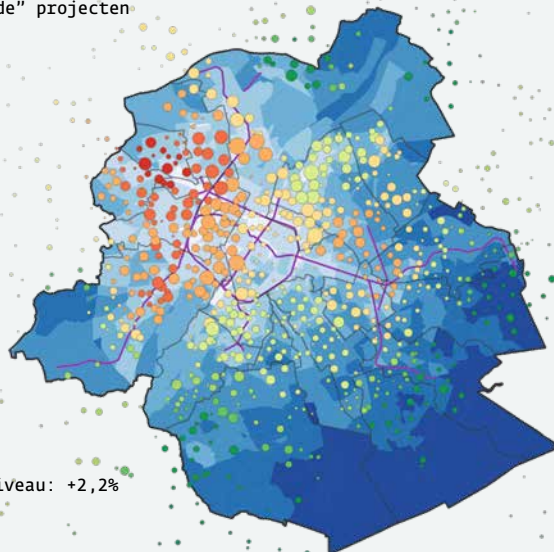
Met de huidige staat van het geplande aanbod zijn het voornamelijk de wijken in het westen van het Gewest die meer geconfronteerd worden met verzadigde instellingen, zoals aangetoond in figuur 7, ook al bestaan er nog verzadigingszones, zij het in mindere mate, in meerdere wijken in het zuiden van Schaarbeek of in die ruimere omgeving. In het zuidoosten van het Gewest zou de verzadiging dan weer het laagst zijn.

FIGUUR 7: KAART VAN DE VERGELIJKING TUSSEN CAPACITEIT EN VRAAG TEGEN 2025, VOOR DE EERSTE GRAAD VAN HET FRANSTALIG SECUNDAIR ONDERWIJS IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, OP HET NIVEAU VAN DE STATISTISCHE SECTOREN.

FRANSTALIG ONDERWIJS - EERSTE GRAAD

Behoefte aan schoolcapaciteit en bereikbaarheid aanbodszones, rekening gehouden met het bestaande aanbod en de "lopende" en "geprogrammeerde" projecten

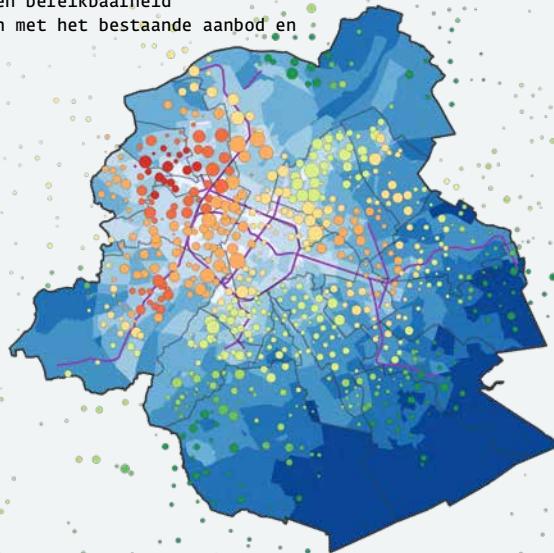
tekort: 686 plaatsen
gemiddeld verzadigingsniveau: +2,2%

FRANSTALIG ONDERWIJS - EERSTE GRAAD

Behoefte aan schoolcapaciteit en bereikbaarheid aanbodszones, rekening gehouden met het bestaande aanbod en de "lopende" projecten

tekort: 3190 plaatsen
gemiddeld verzadigingsniveau: +11,1%

GESCHATTE BEHOEFTE IN 2025

Aantal leerlingen die zullen schoollopen per woonplaats

250
100
25

Gemiddeld verzadigingsniveau van de ontvangende scholen (σ)

-6,0
-1,5
-1,0
-0,5
0,0
0,5
1,0
1,5
2,0

zwak verhoogd

BEREIKBAARHEID VANUIT DE GEBIEDEN ONDER DRUK

Gemiddelde toegangstijd gewogen naar woonplaats (min)

23
28
31
34
37
41
46
54

goed slecht

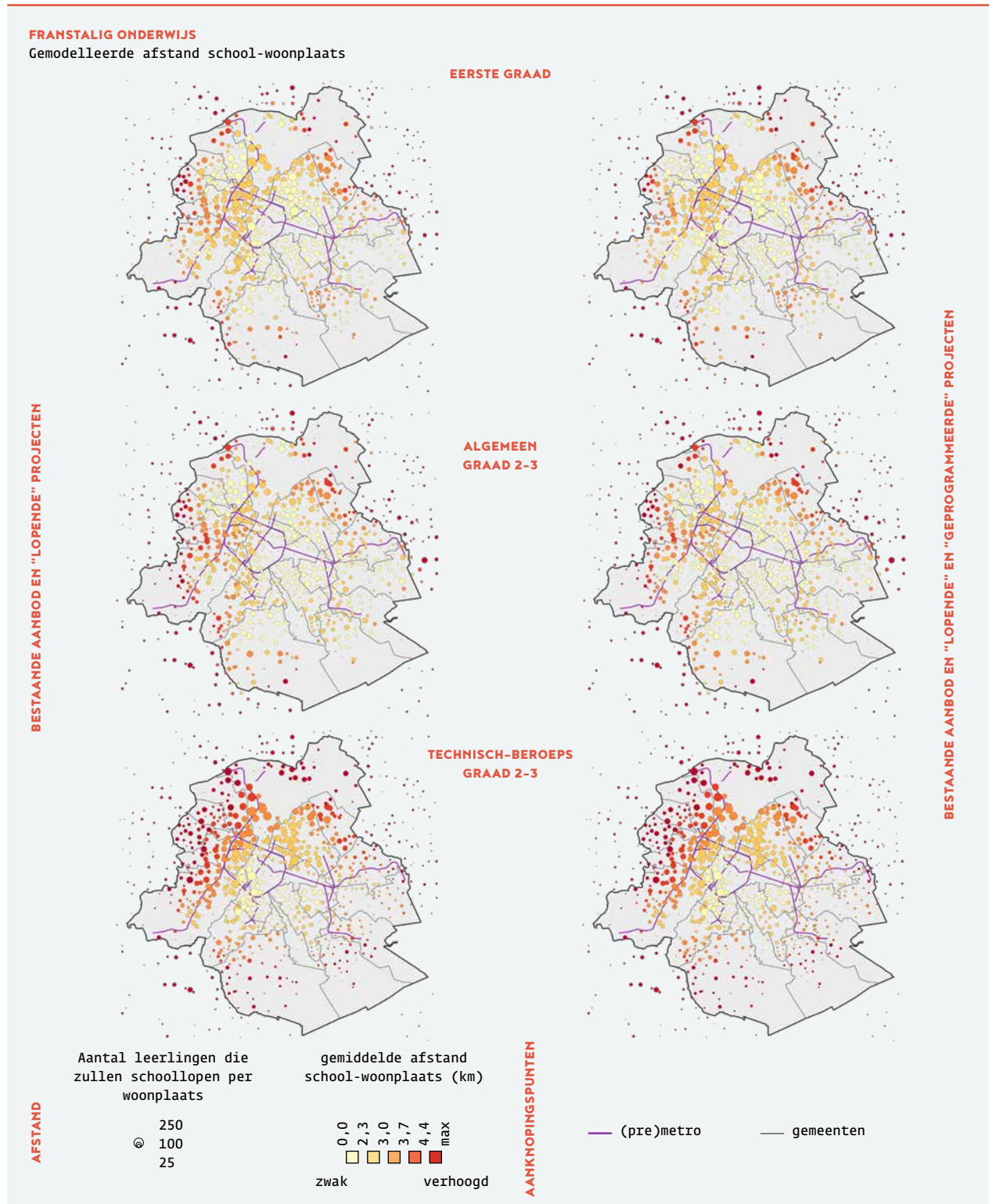
— (pre)metro

Bron: berekeningen IGEAT volgens gegevens ETNIC, Vlaamse overheid, BISA, Dienst Scholen van perspective.brussels, Brussel Mobiliteit en de MIVB. (CCBY) Brussels Studies Institute, ULB IGEAT (P. Marissal & B. Wayens) & perspective.brussels - 2018

De **kaart van de gemiddelde afstanden per woonplaats** (figuur 8) is ook het resultaat van de toewijzing, overeenkomstig het model, van alle voor 2025 verwachte leerlingen aan de scholen die tegen dat jaar worden verwacht, rekening gehouden met het huidige aanbod en de projecten voor de creatie van nieuwe plaatsen. Voor de leerlingen van de wijken die het verst van de scholen liggen, is de gemiddelde afstand logischerwijze groter. Globaal toont de kaart waarden die des te groter zijn naargelang de afstand ten opzichte van het centrale deel van het Gewest groter wordt, dat evenwel toegankelijker en dichter is dan de rest van het BHG. De afstanden kunnen echter ook groter worden indien de capaciteit van de scholen in de buurt niet volstaat om het hoofd te bieden aan de vraag. Dit verklaart bijvoorbeeld waarom,

bij een gelijke afstand ten opzichte van het centrum, de afstanden groter zijn voor het gebied ten westen van het dichtste deel van het Brussels Gewest (waar het aanbod relatief gezien kleiner is) dan in het oosten. Met andere woorden, de verzadiging op plaatselijk niveau vertoont de neiging om de afstanden groter te maken. Grote afstanden betekenen echter niet automatisch dat het verzadigingsniveau hoog is. Zo stuurt het model de leerlingen in de zuidoostelijke rand, die gemiddeld nochtans grote afstanden afleggen, vooral naar scholen die het minst ver verwijderd zijn en waar de verzadiging vaak laag is. Het afleggen van grote afstanden doet zich vooral voor in de tweede kroon, aan de rand van de gebieden onder druk, meer bepaald in Evere.

FIGUUR 8: KAART VAN DE GEMIDDELDE AFSTAND SCHOOL-WOONPLAATS TEGEN 2025 IN HET FRANSTALIGE SECUNDAIR ONDERWIJS IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, OP SCHAAL VAN DE STATISTISCHE SECTOREN.

Bron: berekeningen IGEAT volgens gegevens ETNIC, Vlaamse Overheid, BISA, Dienst Scholen van perspective.brussels. (CCBY) Brussels Studies Institute, ULB IGEAT (P. Marissal & B. Wayens) & perspective.brussels - 2018

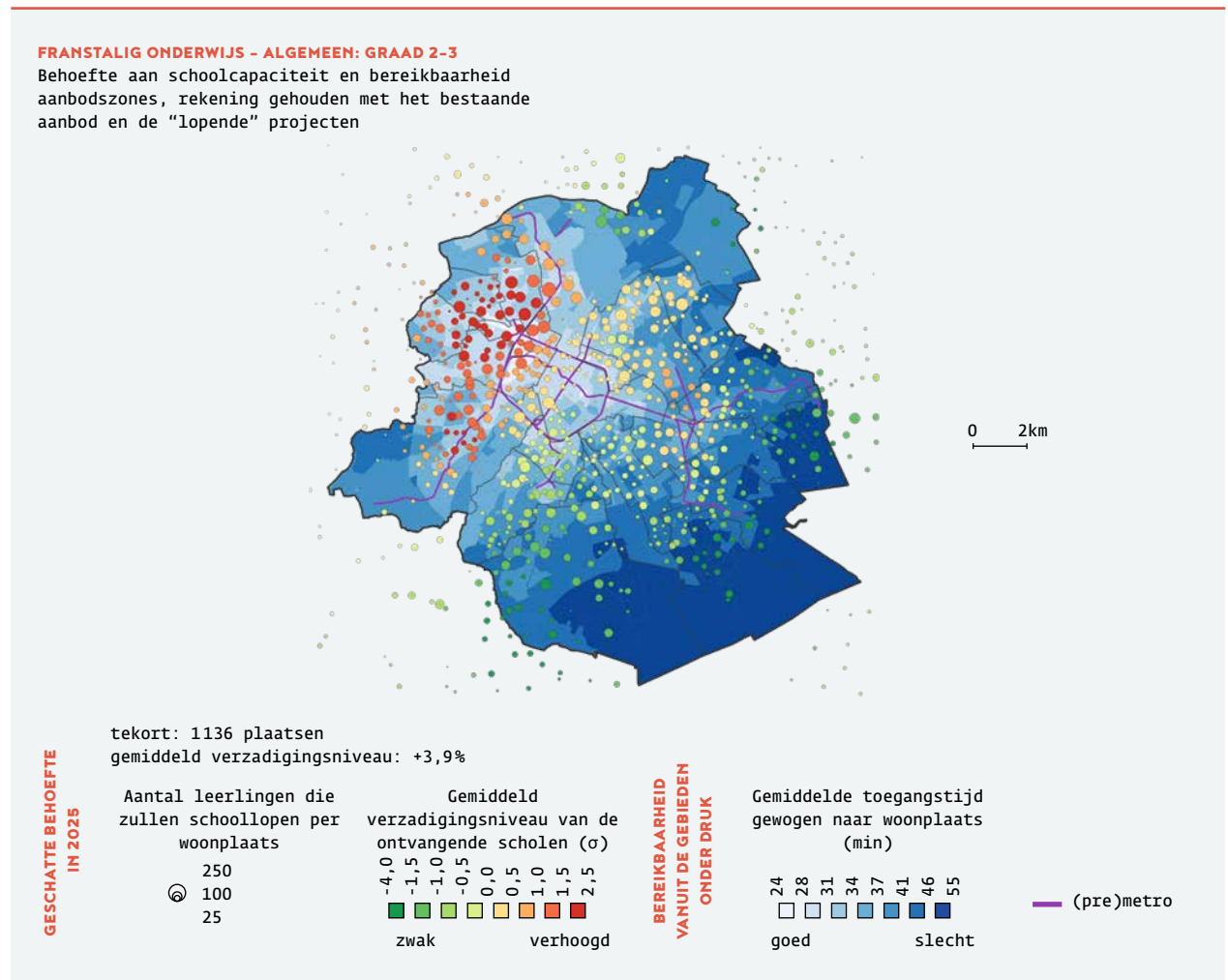
Bij gebrek aan een voldoende gepland aanbod ten opzichte van de voor 2025 verwachte vraag, heeft de toewijzing van de vraag aan de scholen globaal tot gevolg dat de capaciteit van die scholen wordt overschreden. Die overschrijdingen zijn echter ongelijk verdeeld binnen de stad en sommige woonwijken krijgen meer dan andere te maken met verzadigde scholen, zoals blijkt uit de kaart van de verzadigingen. **De kaart van de toegangstijd** (figuur 7) toont (in de lichtste kleuren) de gebieden die via het openbaar vervoer (zoals voorzien in 2025) de beste verbinding hebben met deverschillende wijken waar de verzadiging groter is dan gemiddeld. Wanneer nieuwe plaatsen bij voorkeur in dergelijke gebieden gecreëerd zouden worden, zou dit in principe moeten toelaten de duur van de trajecten vanuit de meest verzadigde wijken te beperken.

De gebieden met een goede verbinding liggen niet altijd in de buurt van de wijken waar de verzadiging het grootst is: vooral het metronet biedt een verklaring voor de goede aansluiting van wijken die eventueel relatief verwijderd liggen van de meest verzadigde vraag.

Elk van de drie kaarten werd opgemaakt in een versie die al dan niet rekening houdt met de “geprogrammeerde” projecten in aanvulling op de “lopende” projecten. Natuurlijk heeft het feit rekening te houden met “geprogrammeerde” projecten tot gevolg dat het globale spanningsniveau afneemt (met een tekort van 686 plaatsen tegenover 3 190 voor de eerste graad van het Franstalig secundair onderwijs), ook al ondergaat de geografie geen ingrijpende wijzigingen. De verbeteringen doen zich voornamelijk voor in het oosten van het Gewest.

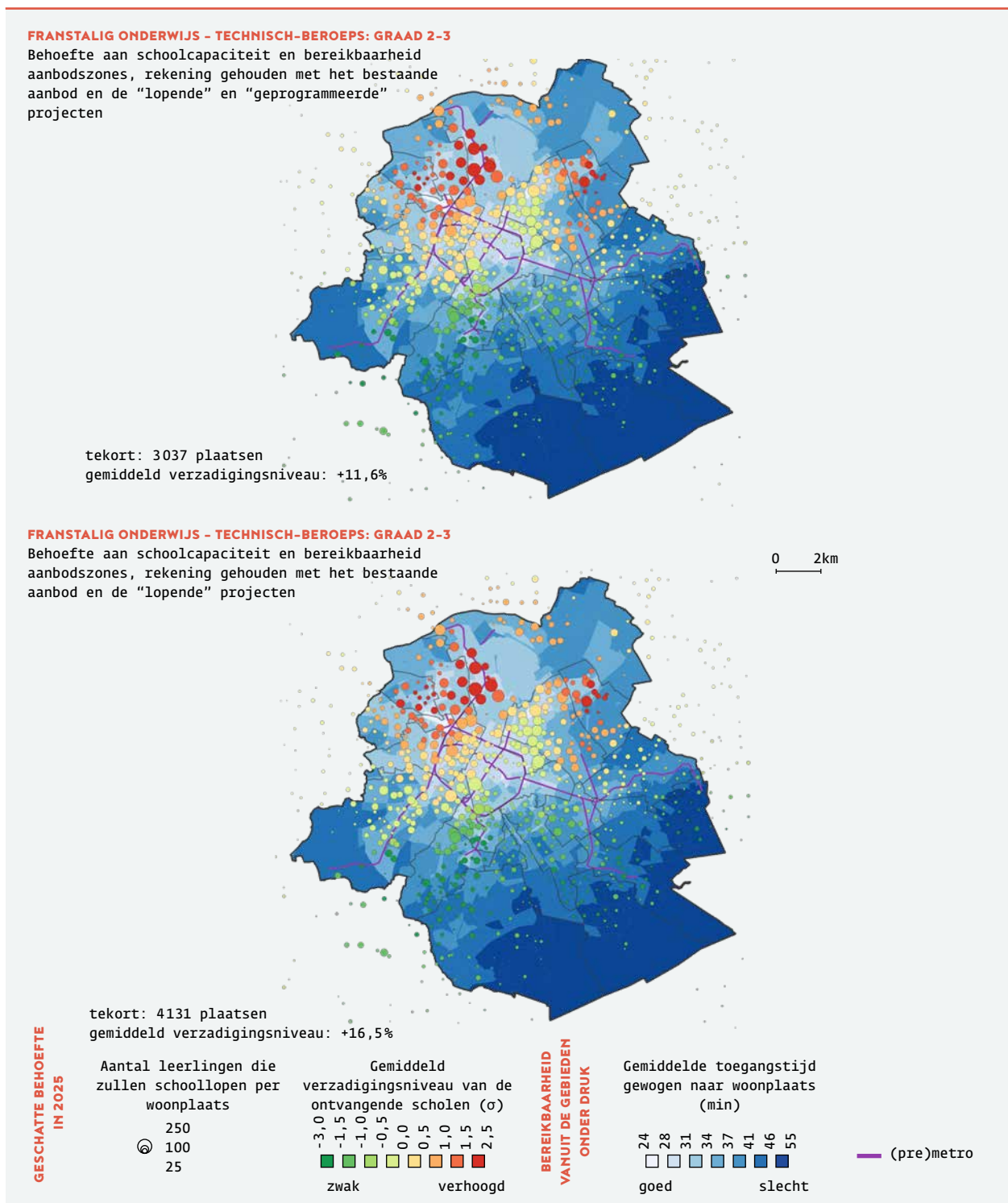
Voor de 2de en de 3de graad van het Franstalig algemeen onderwijs blijkt dat het potentiële aanbod in 2025 (bestaande capaciteit + nieuwe “lopende” en “geprogrammeerde” projecten) nu al groter is dan de verwachte vraag. Hoewel onze opdracht er niet in bestaat de al geprogrammeerde projecten te evalueren, hebben we het model geijkt door de groei lineair voort te zetten tot er een evenwicht wordt bereikt met het al geplande aanbod. Zo kunnen we de gemiddelde afstanden berekenen die de leerlingen afleggen. Houden we enkel rekening met de lopende projecten (figuur 9), dan kunnen de drie indicatoren worden berekend (verzadigingsgraad, gemiddelde afgelegde afstand en gemiddelde toegangstijd). Op basis van de “lopende” projecten zijn de kaarten voor de hoogste graad van het algemeen onderwijs vrij gelijklopend met die van de laagste graad; de moeilijkheden doen zich echter vooral voor in de tweede westelijke kroon van het Gewest.

FIGUUR 9: KAART VAN DE VERGELIJKING TUSSEN CAPACITEIT EN VRAAG TEGEN 2025, VOOR DE 2DE EN 3DE GRAAD VAN HET FRANSTALIG ALGEMEEN ONDERWIJS IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, OP HET NIVEAU VAN DE STATISTISCHE SECTOREN.

Bron: berekeningen IGEAT volgens gegevens ETNIC, Vlaamse overheid, BISA, Dienst Scholen van perspective.brussels, Brussel Mobiliteit en de MIVB. (CCBY) Brussels Studies Institute, ULB IGEAT (P. Marissal & B. Wayens) & perspective.brussels - 2018

FIGUUR 10: KAART VAN DE VERGELIJKING TUSSEN CAPACITEIT EN VRAAG TEGEN 2025, VOOR DE 2DE EN 3DE GRAAD VAN HET FRANSTALIG TECHNISCH EN BEROEPSONDERWIJS IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, OP HET NIVEAU VAN DE STATISTISCHE SECTOREN.

Bron: berekeningen IGEAT volgens gegevens ETNIC, Vlaamse overheid, BISA, Dienst Scholen van perspective.brussels, Brussel Mobiliteit en de MIVB. (CCBY) Brussels Studies Institute, ULB IGEAT (P. Marissal & B. Wayens) & perspective.brussels - 2018

Voor de 2de en de 3de graad van het Franstalig technisch en beroepsonderwijs (figuur 10) verschuift de verzadiging naar de grenzen van het Gewest, waarbij vooral Laken maar ook het noorden van Schaarbeek en Evere worden getroffen. De grote afgelegde afstanden veralgemenen zich naar het westen en in de tweede oostelijke kroon.

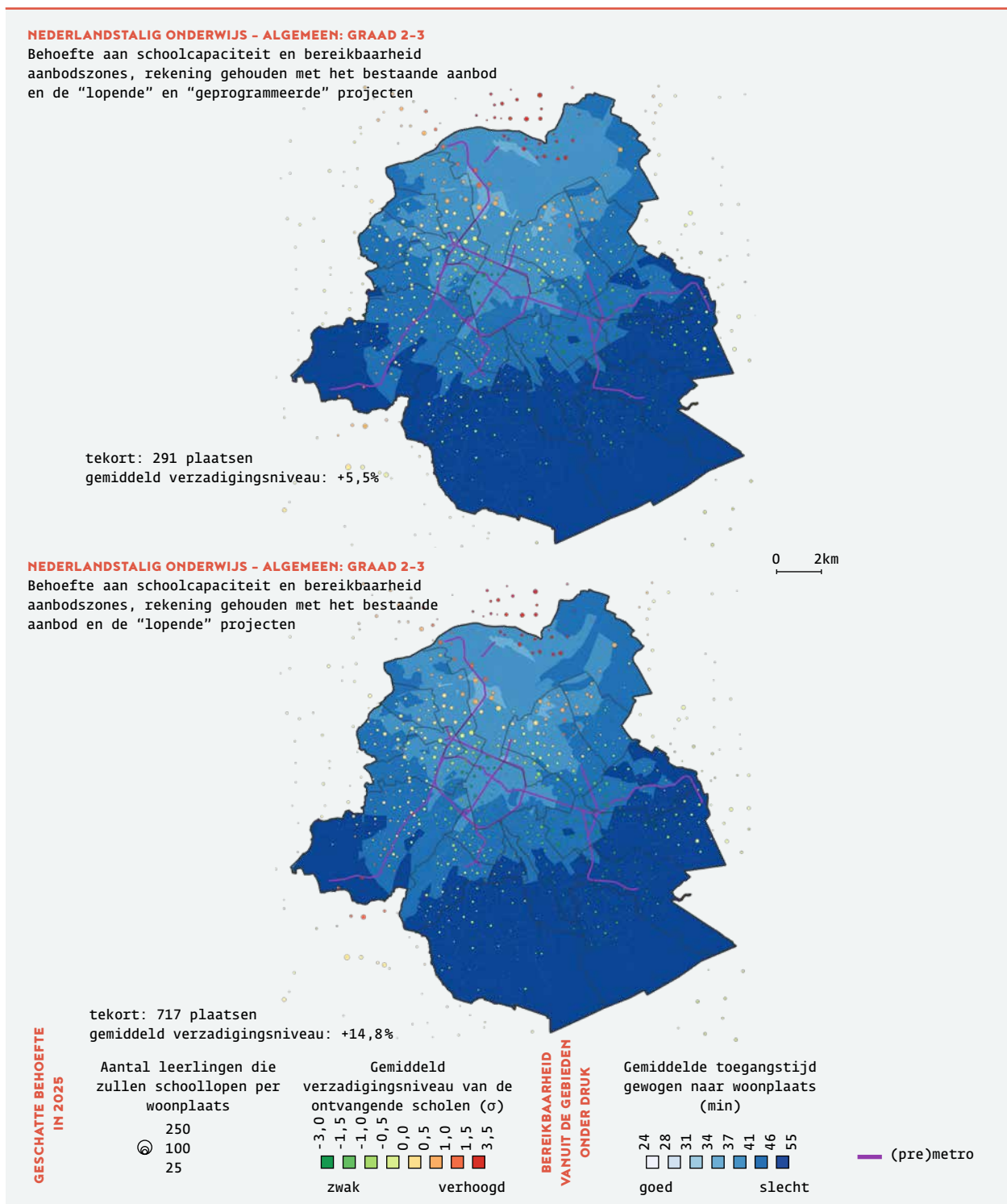
Voor de drie segmenten van het Franstalig secundair onderwijs die we hebben bestudeerd, laten de kaarten inzake de bereikbaarheid vanaf de oververzadigde plaatsen toe om twee types van zones te identificeren die voorrang moeten krijgen in het kader van de versterking van het aanbod:

- > Zones die in de buurt liggen van de verzadigde plaatsen, naargelang de kansen die zich voordoen op vlak van beschikbare gronden, maar ook wat betreft de uitbreiding of zelfs het “opnieuw op de markt brengen” van bestaand aanbod dat nu niet wordt ingezet (zie punt 2.2.) binnen de bestaande scholen.
- > Zones met een goede bediening door het openbaar vervoer (Weststation, Brussel-Zuid, noorden van de Vijfhoek, kanaalzone ten noorden van Thurn en Taxis,... en zelfs andere sites verder naar het noorden van het Gewest voor het beroepsonderwijs), eventueel te exploiteren door de reconversie van gebouwen of terreinen met een andere bestemming. Vaak gaat het om gebieden waar grote projecten worden uitgevoerd en waar de integratie van een schoolaanbod in de reconversieplannen op meer stelselmatige wijze zou kunnen worden aangemoedigd.

4.2. NEDERLANDSTALIG SECUNDAIR ONDERWIJS

In het Nederlandstalig onderwijs zou het potentiële aanbod in 2025 (rekening houdend met de “lopende” en “geprogrammeerde” projecten voor de creatie van schoolplaatsen tegen 2025, op voorwaarde dat ze effectief worden uitgevoerd, binnen de geplande termijnen en dat deze plaatsen effectief worden ingenomen) globaal gezien in evenwicht zijn met de projecties van de schoolpopulatie (gerealiseerd door het BISA), behalve voor de **tweede en de derde graad van het algemeen onderwijs** waar het equivalent van de capaciteit van een halve school (291 plaatsen) zou moeten worden gecreëerd tegen 2025 (een volledige school of 717 plaatsen als we alleen met de “lopende” projecten rekening houden).

FIGUUR 11: KAART VAN DE VERGELIJKING TUSSEN CAPACITEIT EN VRAAG TEGEN 2025, VOOR DE 2DE EN 3DE GRAAD VAN HET NEDERLANDSTALIG ALGEMEEN ONDERWIJS IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, OP HET NIVEAU VAN DE STATISTISCHE SECTOREN.

Bron: berekeningen IGEAT volgens gegevens ETNIC, Vlaamse overheid, BISA, Dienst Scholen van perspective.brussels, Brussel Mobiliteit en de MIVB. (CCBY) Brussels Studies Institute, ULB IGEAT (P. Marissal & B. Wayens) & perspective.brussels - 2018

De kaart betreffende het niveau van verzadiging (figuur 11) wijst uit dat het probleem zich vooral stelt in het noorden van het Gewest, meer bepaald in Neder-Over-Heembeek. De verzadiging strekt zich op het niveau van het Gewest ook uit over grote delen van Laken en het noorden van Schaarbeek. Ze heeft ook betrekking op de noordelijke periferie, en is daar gelinkt aan de gewestgrensoverschrijdende schoolpendel (in- en uitstroom van scholieren in het Brussels Gewest).

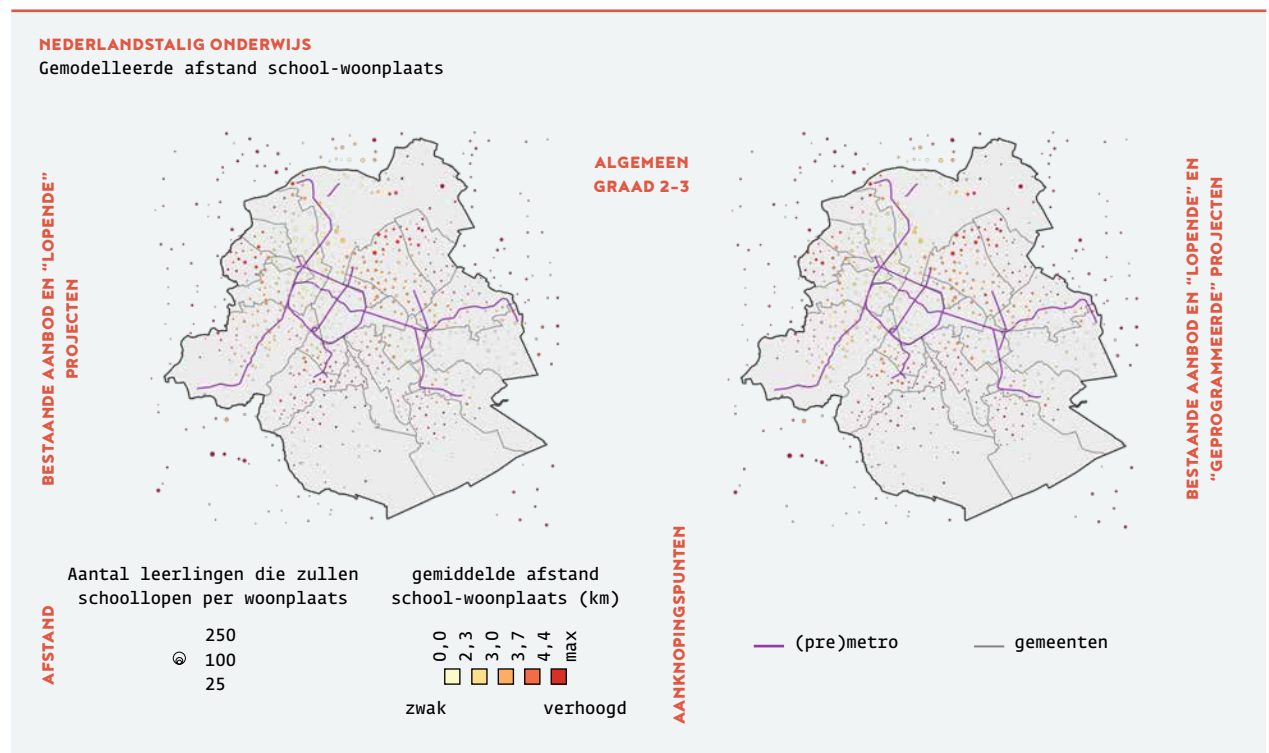
Tijdens de interviews werd er aan Nederlandstalige kant aangehaald dat nieuwe woonprojecten zich bij voorkeur moeten integreren in een multifunctionele planning zoals bijvoorbeeld in de ontwikkelingsgebieden in Neder-over-Heembeek. De bouw van scholen moet volledig geïntegreerd worden in het project.

De kaart over de bereikbaarheid van de gebieden (figuur 11) toont duidelijk dat vooral de omgeving van het koninklijk domein en de Heizelvlakte aangewezen zijn om het

aanbod te versterken. Dit is vooral zo indien we rekening houden met de bereikbaarheid van de zones in de nabije rand die niet op deze kaart zijn opgenomen. Sommige zones in het noorden van Schaarbeek, die goed worden bediend door de trams op de grote oostelijke ring, zouden eveneens in aanmerking kunnen komen en aldus bijdragen tot de vermindering van de gemiddelde afgelegde afstanden (figuur 12). Ten slotte biedt de omgeving van het vervoersknooppunt rond het Simonisstation ook een goede bereikbaarheid aan de zones onder druk.

De Nederlandstalige betrokkenen benadrukten ook het belang van de mobiliteit: bij het creëren van nieuwe huisvestingseenheden moet niet alleen rekening gehouden worden met de inplanting van de school, maar ook met de mobiliteit die daarmee gepaard gaat en vooral hoe leerlingen zich gemakkelijk en veilig met het openbaar vervoer kunnen verplaatsen.

FIGUUR 12: KAART VAN DE GEMIDDELDE AFSTAND SCHOOL-WOONPLAATS TEGEN 2025 IN DE 2DE EN 3DE GRAAD VAN HET NEDERLANDSTALIG ALGEMEEN ONDERWIJS IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, OP SCHAAL VAN DE STATISTISCHE SECTOREN.

Bron: berekeningen IGEAT volgens gegevens ETNIC, Vlaamse Overheid, BISA, Dienst Scholen van perspective.brussels. (CCBY) Brussels Studies Institute, ULB IGEAT (P. Marissal & B. Wayens) & perspective.brussels - 2018

4.3. WAT MET HET BUITENGEWOON ONDERWIJS?

Er zijn verschillende kenmerken van het buitengewoon onderwijs die een al te preciese ruimtelijke afbakening van de noodzaak om plaatsen te creëren weinig relevant maken. Eerst en vooral: omdat de schoolpopulatie (in 2014-2015, 2.776 leerlingen in het buitengewoon secundair onderwijs aan Franstalige kant en 616 aan Nederlandstalige kant) vrij klein is, zijn de bijkomende behoeften verbonden aan de demografische groei en de geschatte in- en uitstroom tegen 2025 (+573 FR, +14 NL) dit ook. Bovendien is de projectiemethode erg afhankelijk van het aanbod voor dit type van onderwijs en zijn de relatieve foutenmarges veel groter in het geval van een kleine schoolpopulatie. In feite moet de afstemmingsproblematiek van vraag en aanbod hier eerder geformuleerd worden in termen van de structuur van het aanbod.

Bovendien is dit type van onderwijs georganiseerd in verschillende types die elk slechts in een deel van de scholen georganiseerd worden. Het territoriale weefsel van het buitengewone onderwijsaanbod is dus veel minder dicht en de afstanden school-woonplaats zijn in het algemeen veel groter dan in het gewoon onderwijs (zie figuur 13). Dit resulteert in grote wervingszones en een relatief hoog percentage van leerlingen dat niet in Brussel woont, in het bijzonder voor de types met de kleinste leerlingenaantallen.

Algemeen gezien is, binnen elke Gemeenschap, de mediaanafstand school-woonplaats van de Brusselse leerlingen groter naarmate er minder leerlingen zijn in het betreffende type. Wat onderwijsniveaus betreft, is de mediaanafstand bijzonder hoog in het kleuteronderwijs,

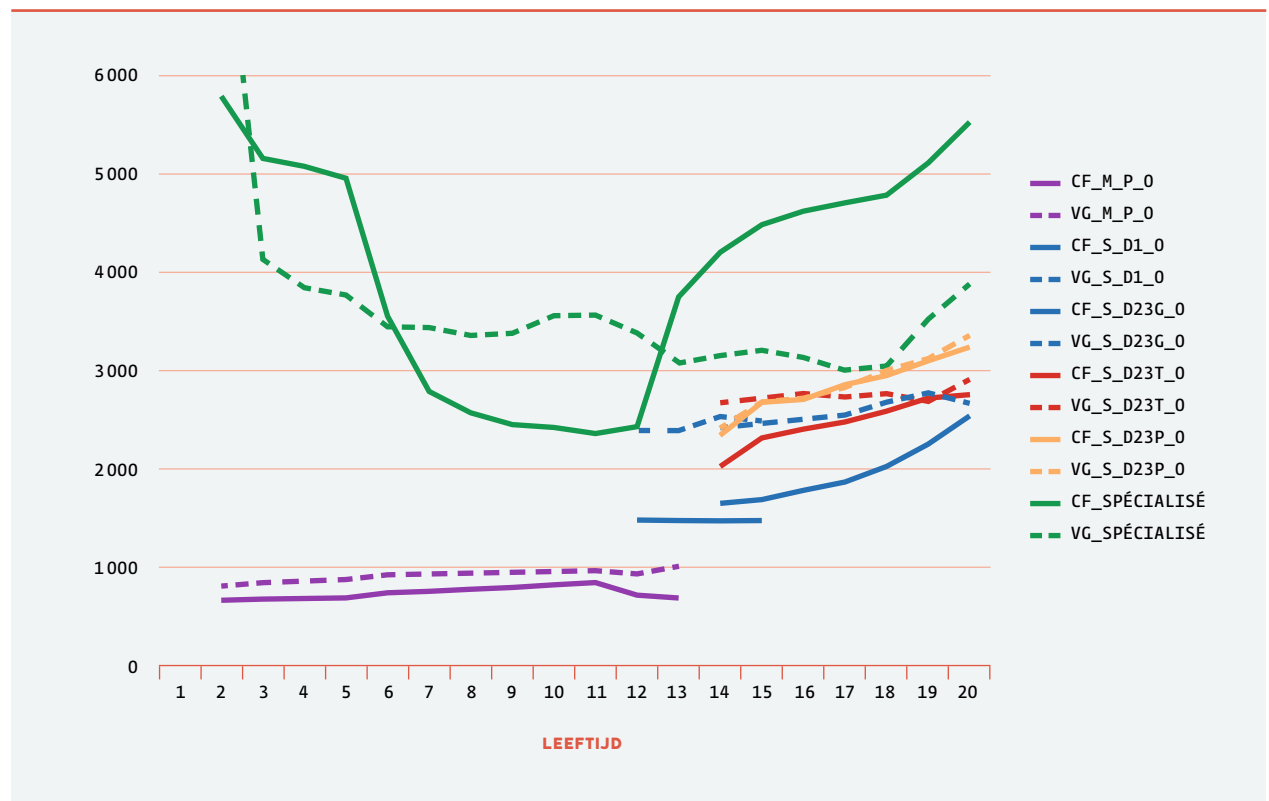
dat niet veel leerlingen telt. De mediaanafstand daalt vervolgens in het lager onderwijs, maar blijft veel hoger dan in het gewoon lager onderwijs en stijgt opnieuw in het secundair, gelijktijdig met de re-integratie van een deel van de leerlingen uit type 8 in het gewoon onderwijs.

De afgelegde afstanden en de lagere zelfredzaamheid van de leerlingen verklaren de organisatie van een eigen schoolbussysteem. Maar we kunnen niet ontkennen dat de files en de vraag naar (economische) optimalisatie van de ritten de mobiliteit van de leerlingen uit het buitengewoon onderwijs tot een beproeving maakt. In elk geval zijn de afstanden school-woonplaats in het buitengewoon onderwijs zeer groot, zelfs voor de Brusselse inwoners, waardoor de vraag naar een precieze locatie van de infrastructuur aan betekenis verliest.

Bovendien vinden er momenteel debatten en evoluties plaats met betrekking tot de oriëntatie van leerlingen naar het buitengewoon onderwijs, en is het momenteel moeilijk om de impact op de behoefte in te schatten. Het behoud van bepaalde leerlingen (vooral diegenen die achterop geraken in het leerproces) in het gewoon onderwijs zou, naast de sociopedagogische aspecten (in het bijzonder het verhinderen van een uitwijzing) moeten resulteren in een verlichting van hun verplaatsingen. We merken op dat er in de Federatie Wallonië-Brussel sinds 2009 een decreet is dat de integratie van leerlingen met specifieke behoeften in het gewoon onderwijs ondersteunt en organiseert¹⁷. Aan Nederlandstalige kant wordt het buitengewoon onderwijs gereorganiseerd en zal de integratie van kinderen met specifieke behoeften in het gewoon onderwijs algemeen ingang vinden. Het M-decreet (2014) heeft onder andere geleid tot de vervanging van de types 1 en 8 door het "basisaanbod".

¹⁷ Zie voor een terugblik bijvoorbeeld: <http://www.les-colibris.be/historique-enseignement-specialise/>

FIGUUR 13: MEDIAANAFSTANDEN SCHOOL-WOONPLAATS (IN METERS) VOLGENS LEEFTIJD, GEMEENSCHAP, TYPE EN VORM (GEGROEPEERD) VAN HET ONDERWIJS. LEERLINGEN WOONACHTIG IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, 2009-2013.

Gebruikte afkortingen: Gemeenschap (CF: Franse Gemeenschap, VG: Vlaamse Gemeenschap) / niveau (M_P: kleuter en lager, S: secundair) / graad (D1: eerste graad secundair, D23: tweede en derde graad van het secundair) / onderwijsvorm (G: ASO, P: BSO, T: TSO) / type (O: gewoon onderwijs, SPECIALISE: buitengewoon onderwijs).

Bron: ETNIC (leerlingenbestanden) en Vlaamse overheid (leerlingenbestanden), 2009-2013, berekeningen ULB-IGEAT

Al deze elementen wijzen erop dat we het buitengewoon onderwijs beter uitsluiten uit het onderzoek naar de ruimtelijke verdeling van vraag en aanbod. Voor dit type onderwijs moet de vraag gesteld worden op basis van een gedetailleerde analyse van de behoeften verbonden aan de verschillende pathologieën. Om een aangepast en zeer

gespecialiseerd aanbod te rechtvaardigen moet men wellicht minder denken in termen van de ideale wijk, maar eerder op gewestelijke of grootstedelijke schaal. Het blijft natuurlijk wel positief voor kinderen om minder lange afstanden te moeten afleggen of op z'n minst onder minder zware omstandigheden.

SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN

In doelstelling 6 van pijler 2, “Brussels programma voor het onderwijs”, wordt aan de Dienst Scholen van perspective.brussels de opdracht gegeven een raming te maken van de behoefte inzake de creatie van plaatsen in het secundair onderwijs in het Brussels Gewest, rekening gehouden met de bevolkingsevolutie en het huidige aanbod, en daarnaast ook het type op te richten scholen te bepalen.

Bijgevolg hebben het Brussels Studies Institute (BSI) en het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), onder leiding van de Dienst Scholen van perspective.brussels, hun deskundigheid verenigd om enerzijds een raming te maken van het aantal plaatsen dat in de toekomst nodig zal zijn in het secundair onderwijs in het BHG), onder andere in functie van de verschillende onderwijsvormen, en anderzijds ook om de gebieden aan te wijzen waar extra aanbod bij voorrang dient te worden ontwikkeld.

Voor het secundair onderwijs is het gemakkelijker om de vraag in te schatten, die afgeleid kan worden uit demografische perspectieven, dan het aanbod. De specifieke kenmerken op vlak van onderwijsvormen (algemeen, technisch en beroeps), organisatie (meerdere docenten, groeperen en opdelen van klassen naargelang het vak) en infrastructuur (sportzalen, laboratoria, ateliers) bemoeilijken de beeldvorming over de huidige toestand inzake beschikbare plaatsen, en dus ook de schatting van het aantal en type extra te creëren plaatsen.

In deze sectie geven we een synthese en becommentariëren we de resultaten met betrekking tot:

- > De raming van de schoolbevolking in het Brussels Gewest tegen 2025 per Gemeenschap, onderwijsvorm en graad. Deze raming werd gemaakt door het BISA, met de steun van het BSI en deskundigen van de Gemeenschappen en de Gemeenschapscommissies. Ze gaf aanleiding tot een publicatie, i.e. het cahier nr. 7 van het BISA¹⁸. Deze raming werd gemaakt op gemeentelijk

niveau en werd vervolgens door de onderzoekers van het BSI opgesplitst per wijk. Dit vormt samen het luik “de vraag”.

- > De raming van de capaciteit tegen 2025, via de exploitatie van de leerlingenbestanden (om de bestaande capaciteit te evalueren) en het oplijsten van de lopende en geplande projecten m.b.t. de creatie van schoolplaatsen zoals geïnventariseerd door de Dienst Scholen van perspective.brussels. Deze schatting vormt het luik “het aanbod”.
- > De confrontatie op binnengemeentelijk niveau van de schatting van het aanbod met de toename van de schoolbevolking, om gebieden met een tekort op te sporen. De zones binnen het Gewest die deze gebieden met tekorten het best bedienen zijn geïdentificeerd door rekening te houden met de bereikbaarheid via het openbaar vervoer tegen 2025, ten einde de prioritair gebieden aan te duiden voor het creëren van extra plaatsen, door de bouw van nieuwe scholen of de heringebruikname van onbenutte infrastructuur tot hun volledige capaciteit.

Zoals elke prospectief evaluatieproces is dit werk gebaseerd op hypothesen en keuzes, waarmee rekening moet worden gehouden bij het interpreteren en becommentariëren van de resultaten:

- a. De schatting van het aantal schoolgaande Brusselaars is gebaseerd op bevolkingsprognoses per leeftijd en het aandeel dat schoolloopt binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Gezien een groot deel van de betrokken kinderen reeds aanwezig is op het grondgebied, is de foutenmarge van de schatting beperkt en voornamelijk verbonden met migratie.
- b. De intragemeentelijke uitsplitsing van de Brusselse schoolbevolking houdt rekening met de huidige geografische ligging van de woonplaatsen van de betrokken kinderen. Dit negeert¹⁹ dus bepaalde vastgoedprojecten die een aanzienlijke impact kunnen hebben op lokaal niveau. De invloed van deze aanpak

¹⁸ DEHAIBE, Xavier, DUSSART, Corentin en VAN LAETHEM, Morgane, 2017. *Projecties voor de Brusselse schoolbevolking tegen 2025*. Brussel: IRIS Uitgaven, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse. De cahiers van het BISA, 7.

¹⁹ In termen van intergemeentelijke geografische distributie, maar niet in termen van leerlingenaantallen, aangezien de totale groei per gemeente een raming is.

- wordt echter beperkt door de hogere gemiddelde afstanden school-woonplaats in het secundair onderwijs dan in het lager onderwijs. Dit negeert eveneens het effect van eventueel toekomstige verhuizingen binnen elke gemeente door de betrokken leerlingen.
- c. De inkomende schoolpendel (stroom van inkomende leerlingen in het Brussels Gewest) blijft behouden op het maximumniveau dat werd waargenomen tussen 2009-2010 et 2014-2015. De hypothese die hier wordt gehanteerd is duidelijk ambitieus (de inkomende schoolpendel lijkt te dalen maar dit is wellicht minstens gedeeltelijk het resultaat van de verzadiging van de Brusselse scholen, wat niet bestendig hoeft te worden) en gaat uit van het behoud van een zeker aanbod voor kinderen uit de Brusselse rand.
 - d. We nemen aan dat het aandeel leerlingen dat schoolloopt binnen de twee Gemeenschappen constant blijft. In dit verband wordt vooralsnog geen andere hypothese naar voor geschoven, hoewel een snellere of grotere creatie van plaatsen binnen een van de gemeenschappen deze verdeling kan doen evolueren.
 - e. We nemen aan dat de verdeling van de leerlingen over de graden en onderwijsvormen constant blijft. Ook wat dit betreft werd er geen hypothese over een eventuele evolutie naar voor geschoven, ook al zouden hervormingen of een evolutie van de aspiraties van de ouders op termijn de verdeling van de leerlingen over de richtingen kunnen wijzigen.
 - f. In elke gemeente worden de relatieve voorkeuren van leerlingen m.b.t. de verschillende onderwijssegmenten (gemeenschap en onderwijsvorm) constant gehouden.
 - g. De projectieoefening focust op de belangrijkste onderwijsvormen in het secundair (algemeen, technisch, beroeps en kunst), met uitzondering van het buitengewoon onderwijs, het systeem van leren en werken of andere specifieke vormen (zoals de onthaalclassen). Deze segmenten zijn te gespecialiseerd om op infragewestelijk niveau een zinvolle ruimtelijke reflectie te hebben met het oog op het definiëren van prioritaire gebieden voor de creatie van voorzieningen.
 - h. De capaciteit van de bestaande scholen wordt gelijkgesteld aan het aantal leerlingen ingeschreven tijdens het laatste jaar waarvoor er gegevens beschikbaar zijn (2015-2016). In sommige scholen zijn er mogelijk nog wel plaatsen beschikbaar, maar we beschouwen deze plaatsen als niet of minder 'gevraagd' en dus op korte termijn minder inzetbaar omdat ze minder aantrekkelijk zijn. Een geïdentificeerd tekort kan zowel ingevuld worden door de creatie van nieuwe plaatsen, als door de heringebruikname van ongebruikte, minder gevraagde plaatsen. Evenzo kunnen sommige scholen overbezet zijn omdat ze te aantrekkelijk zijn. Men kan dit beschouwen als een minimalistische invulling van de bestaande capaciteit, maar uit de raadpleging van de betrokkenen en enkele gerichte statistische verwerkingen blijkt duidelijk dat de bestaande niet-gemobiliseerde capaciteit geconcentreerd zit in minder gevraagde scholen en/of richtingen.
 - i. We nemen aan dat de capaciteit die gecreëerd wordt door de nieuwe projecten inzake de creatie van schoolplaatsen, volledig gemobiliseerd wordt vanaf het moment dat het beschikbaar wordt gesteld. Dit is weerom een zeer ambitieuze hypothese.
 - j. We nemen aan dat alle projecten m.b.t. de creatie van schoolplaatsen op de geplande datum gerealiseerd zullen worden. Er vindt verder geen vernietiging plaats van het bestaande aanbod. Dit is opnieuw een erg ambitieuze hypothese.
 - k. De profielen inzake afstand school-woonplaats zoals waargenomen in de verschillende onderwijssegmenten (gemeenschappen en onderwijsvormen) blijven constant.
 - l. We nemen aan dat het netwerk van openbaar vervoer dat gepland is tegen 2025 effectief geïmplementeerd zal worden en voldoende capaciteit zal hebben om de verplaatsingen van de leerlingen te verzorgen.
- Deze hypothesen zijn voorzichtig voor wat betreft de vraag, pragmatisch wat betreft het bestaande aanbod en ambitieus wat betreft het aanbod dat nu gecreëerd wordt. Deze hypothesen zijn ook allemaal relatief transparant. De schattingen schetsen dus een potentiële (een term die we liever gebruiken dan waarschijnlijk) situatie in 2025, die de acties van de verschillende actoren kan sturen en de mogelijkheid biedt de impact of de relevantie van de ondernomen acties te evalueren. Bepaalde hypothesen zijn een operationele noodzaak als gevolg van het ontbreken van gegevens (met name over de huidige capaciteit). Daarom zullen er ook aanbevelingen gericht zijn op het verzamelen van gegevens die essentieel zijn voor het sturen van het onderwijsaanbod in het Brussels Gewest.
- Deze hypothesen houden rekening met een schoolsysteem dat sinds het schoolpact van 1959 "het recht van ouders om het soort onderwijs voor hun kinderen te kiezen" bekrachtigt. Dit "impliceert de mogelijkheid om op een redelijke afstand te beschikken over een school die overeenkomt met hun keuze".

De vrije keuze van onderwijs

> De vrije taalkeuze

In het Brussels Gewest kunnen ouders vrij kiezen of hun kinderen in het Nederlands of in het Frans naar school gaan op basis van het tweetalige statuut van het Gewest. Het is niet mogelijk de intenties van de ouders op dit gebied in te schatten en het is dus niet eenvoudig dit te kwantificeren. Dit onderzoek is dan ook gebaseerd, voor wat de taalverhoudingen betreft, op de laatst beschikbare geobserveerde situaties, zonder een simulatie te maken met betrekking tot de evolutie van deze verdelingsratio tussen de gemeenschappen in de toekomst.

> De vrije keuze van net

Ter herinnering, het schoolpact dat in 1959 werd geratificeerd door de Belgische regering preciseert dat ouders het soort onderwijs voor hun kinderen vrij kunnen kiezen: zij kunnen hun kinderen dus inschrijven in een officiële school (georganiseerd door de staat – tegenwoordig de gemeenschappen –, provincies of gemeenten, ...) of in een "vrije" school (grotendeels katholieke scholen). De vooruitzichten die in dit onderzoek worden uitgewerkt worden niet opgedeeld volgens het onderwijsnet (gemeenschapsonderwijs, officieel gesubsidieerd onderwijs, vrij gesubsidieerd onderwijs).

> De vrije keuze van onderwijsvorm

In België bestaat er ook een zekere keuzevrijheid (gedeeltelijk beperkt door de schoolresultaten in de eerste graad van het secundair onderwijs) op het gebied van onderwijsvorm (algemeen, technisch, beroeps- en kunstonderwijs). Deze keuze wordt grotendeels bepaald door de organisatie van het schoolaanbod dat kan variëren onder invloed van het onderwijsbeleid, maar ook volgens de wensen van de ouders. Ook hier geldt dat dit onderzoek niet de intentie heeft om uitspraken te doen over de evolutie van de organisatie van het onderwijs, noch over de mate van vrijheid inzake oriëntatie die toegekend wordt aan de ouders. Daarom zijn de ramingen uitgevoerd binnen elke onderwijsvorm, waarbij hun relatieve aandeel op gemeentelijk niveau constant gehouden werd. Vanuit dezelfde redenering moet worden vermeden dat tekorten en overschotten worden gecompenseerd tussen onderwijsvormen, omdat dit zou neerkomen op het uitgaan van een evolutie in de structuur van het aanbod (of de vraag van de ouders).

DE VRAAG

1. Het bepalen van de vraag naar schoolplaatsen in 2025 gebeurde op basis van gemeentelijke bevolkingsprojecties en het percentage schoolgaande kinderen in Brussel. Er werd rekening gehouden met de intergewestelijke leerlingenstromen.

Dankzij deze studie kon een geactualiseerde methode opgesteld worden voor de raming van de schoolpopulatie in het Brussels Gewest. De Brusselse bevolking die in 2024-2025 in het BHG zal schoollopen, wordt verkregen door dat deel van de bevolking dat betrokken zal zijn bij het onderwijs te isoleren binnen de geprojecteerde bevolking in 2025 (gemeentelijke demografische projecties van het BISA) aan de hand van de leeftijdsgebonden schoolingsgraad. Op deze manier worden twee schoolbevolkingsgroepen beschouwd: de Brusselse kinderen die naar school zullen gaan (in het BHG of elders) en de Brusselse kinderen die in het Brussels Gewest naar school zullen gaan (Brussels aandeel van de schoolgaande bevolking).

Het verschil tussen de Brusselse schoolgaande bevolking en de Brusselse bevolking die in het Brussels Gewest naar school gaat, vormt de uitgaande groep leerlingen (Brusselse leerlingen die buiten het BHG naar school gaan). Om de totale schoolgaande bevolking in het Brussels Gewest te bepalen, voegen we een raming toe van de inkomende stroom, hoofdzakelijk afkomstig uit de nabijgelegen rand. De hierbij toegepaste hypothese betreft een behoud van de maximale instroom zoals door de gemeenschappen vastgesteld tussen 2009 en 2015. De uitgevoerde ramingen stellen dus dat de schoolgaande bevolking waarmee het onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in de toekomst moet rekening houden, niet alleen de gewestelijke bevolking groeit betreft maar ook de inwoners van de nabije rand die toegang willen tot het Brussels aanbod.

De projectie van de schoolbevolking op basis van deze hypothesen bevestigt dat de grootste stijging van het aantal leerlingen tussen 2014-2015 en 2024-2025 zich vooral in het secundair onderwijs zal situeren. De Brusselse secundaire scholen zouden aldus 19 500 bijkomende

leerlingen ontvangen, wat overeenkomt met een vijfde van de huidige bevolking binnen dit onderwijsniveau.

De schattingen voor de periode na 2025 laten vermoeden dat de inspanningen om bijkomende schoolplaatsen te creëren, wat noodzakelijk is op korte en middellange termijn, meer dan waarschijnlijk geen verloren inspanningen zullen zijn als we op lange termijn kijken. Er wordt immers verwacht dat de schoolgaande bevolking zal blijven stijgen, ook na het schooljaar 2024-2025, en dit op alle niveaus. De nieuw gecreëerde klassen zullen dus verder gebruikt worden door nieuwe generaties Brusselse leerlingen. En dit zelfs zonder rekening te houden met de noodzaak om de overbezetting tegen te gaan in bepaalde scholen die hun grenzen al lang overschreden hebben, wat ten nadele gaat van de leefomgeving van de leerlingen en de werkomstandigheden van het onderwijzend personeel.

2. De plaatsen waar de schoolbevolkingsgroei zich concentreert werden bepaald op basis van bevolkingsprojecties per leeftijd op gemeentelijk niveau.

De op gemeentelijke schaal opgestelde prognoses werden ook op kaart uitgezet, wat bevestigt dat hoewel de schoolgaande bevolking in het BHG een globale stijging kent, deze stijging niet homogeen over het volledige gewestelijke territorium zal te zien zijn. De gemeenten in het noorden en het westen van het Gewest zullen waarschijnlijk het meest met deze groei geconfronteerd worden.

3. De groei van de schoolgaande bevolking werd opgesplitst naar gemeenschap, onderwijsvorm en graad van het secundair onderwijs, waarbij we er van uit gaan dat er op gemeentelijk niveau een behoud zal zijn van de relatieve delen van elk van de segmenten van het schoolaanbod.

Bij het raadplegen van de betrokkenen binnen het Brussels onderwijs bleek dat de aantrekkingskracht en het verzadigingsniveau wezenlijk verschillen in functie van de onderwijsvorm (algemeen, technisch of beroeps) en graad (eerste, tweede en derde), maar ook afhankelijk van de globale oriëntatie van de scholen. Dit rechtvaardigt dus het behoud van een duidelijk onderscheid tussen de algemene en de technische of beroepsrichtingen bij het nadenken over toekomstscenario's. Dit is geen waardeoordeel maar een eenvoudige vaststelling. Er is systematisch onderscheid gemaakt tussen enerzijds de eerste, en anderzijds de tweede en derde graad, meer bepaald omdat er soms bij de eerste graad een evolutie naar meer

autonomie is (bijvoorbeeld bij de overwegingen van het "pacte d'excellence" voor het Franstalig onderwijs, de nieuw opgerichte autonome observatiegraden, ...). In de tweede en derde graad blijft de algemene richting gescheiden van de technische en beroepsrichtingen, vooral omdat de organisatie van de klassen sterk kan verschillen tussen de verschillende studierichtingen, en de behoefte aan specifieke lokalen stijgt ten opzichte van de nood aan "gewone" lokalen. De profielen van de leerkrachten zijn ook sterker gediversifieerd en minder "uitwisselbaar" in de technische en beroepsrichtingen.

In het kader van deze prognose werd de verdeling van de leerlingen over de gemeenschappen en onderwijsvormen van 2014-2015 toegepast op de verwachte schoolgaande bevolking per gemeente. Dat veronderstelt dat het aandeel schoolgaande leerlingen per gemeenschap en onderwijsvorm in 2024-2025, per gemeente, perfect identiek zou zijn als wat vastgesteld werd in 2014-2015, wat een heel conservatieve hypothese is.

4. De groei van de schoolgaande bevolking werd aan de hand van de huidige woonplaatsen van de betrokken bevolkingsgroep opgedeeld tot op het niveau van de statistische sectoren, om afstand te nemen van het gemeentelijke administratieveraanwerk.

Deze stap is noodzakelijk omdat de gemeenten erg verschillen qua grootte en bovendien overlappen; er vaak socio-economische verschillen bestaan binnen de gemeentes; de structuur van het gebouwde een erg bepalende factor blijft in de lokalisatie van de demografische groei via de structuur van de woningmarkt (mogelijkheid tot opdelen, grootte van de woningen, prijzen) en de grondenmarkt (braakliggende terreinen en zones die qua functie kunnen veranderen); de toegankelijkheid en de vrijheid die heel wat Inrichtende Machten (IM) hebben om vrij te handelen op het volledige gewestelijke grondgebied, aan weerskanten van een gemeentegrens.

Deze opdeling van de gemeentelijke groei naar statistische sectoren werd gebaseerd op de huidige verdeling van de bevolking, de bijhorende leeftijdsstructuur (door middel van een "veroudering" van de jongeren in hun huidige woonplaats) en het profiel van de wijk in termen van de aandelen leerlingen per gemeenschap en onderwijsvorm.

HET AANBOD

5. Momenteel bestaat er geen geconsolideerd zicht op het bestaande aanbod, uitgedrukt in aantal plaatsen.

De perceptie en de analyse van de situatie zijn heel variabel afhankelijk van de IM, waarvan sommigen een heel diepgaande kennis hebben op lokaal niveau. Door het belang van discretie bij de scholen wordt er echter maar weinig informatie uitgewisseld (tussen IM, netten en gemeenschappen), soms zelfs helemaal geen. De globale kennis over de situatie, uitgedrukt in aantal plaatsen, is zeer gedeeltelijk en onvolledig. In het Franstalige secundair onderwijs is de situatie overigens enkel volledig gekend voor het eerste gemeenschappelijke jaar van de eerste graad (via het inschrijvingsdecreet en het verzamelen van de gegevens door de CIRI).

Er werd beklemtoond dat er wel pogingen bestaan om monitoringsystemen te creëren, maar die zijn heel versnipperd, wat het moeilijk of zelfs onmogelijk maakt om globaal te anticiperen op gewestelijk niveau. Er wordt ook beklemtoond dat de aparte inschrijvingssystemen voor dubbele inschrijvingen zorgen (onder andere tussen gemeenschappen, maar ook tussen het BHG en Vlaanderen binnen het Nederlandstalige systeem).

Derhalve blijven de geconsolideerde of mogelijk nog te consolideren gegevens die afkomstig zijn van de gemeenschappen vooral gebaseerd op de inschrijvingen en dus op de gesubsidieerde leerlingen. Deze gegevens worden uitgedrukt in aantal leerlingen en niet in aantal plaatsen (aangezien de niet-bezette plaatsen zelden of nooit weergegeven worden). De betrokkenen zijn er zich van bewust dat het noodzakelijk is om het aantal beschikbare plaatsen te kennen om het systeem te kunnen sturen, maar de stappen in die richting blijven voorlopig nog beperkt tot bepaalde segmenten van het onderwijssysteem.

Aanbeveling I: Het lijkt noodzakelijk een systeem te voorzien waarin directies enkele maanden vóór de start van het nieuwe schooljaar moeten melden hoeveel (vrije of al ingenomen) plaatsen ze hebben in elke graad en (ten minste ook) in elke onderwijsvorm. We zouden daarvoor in grote mate inspiratie kunnen vinden bij het systeem dat de CIRI heeft ingevoerd voor het eerste jaar van het secundair onderwijs; tegelijk moet er rekening worden gehouden met soortgelijke mechanismen waarover momenteel wordt nagedacht voor de Nederlandstalige scholen. Een dergelijke aanpak zou de sturing van het aanbod kunnen bevorderen, meer bepaald in de technische en beroepsrichtingen, en zou

daarbij een transparantie doen ontstaan die bevorderlijk kan zijn voor overleg, veeleer dan concurrentie, op Brussels niveau.

Aanbeveling II: Na afloop van de inschrijvingsperiode zou het aantal opgegeven plaatsen moeten worden vergeleken met het aantal werkelijke inschrijvingen, alsook met de aanvragen tot inschrijving waaraan geen gevolg is gegeven (verzameld in het kader van procedures tot regeling van de inschrijvingen).

Aanbeveling III: De invoering van een dergelijk kadaster van plaatsen vormt eigenlijk een hulpmiddel om het Brussels onderwijsaanbod te sturen, waarvoor de verantwoordelijkheid en controle op intergemeenschappelijk niveau zouden moeten worden georganiseerd, in een logica van samenwerking tussen de verschillende netten en voor het secundair onderwijs in zijn geheel. Het is dus belangrijk om de verantwoordelijkheden ter zake duidelijk te omschrijven. Op die manier wordt ook werk gemaakt van het feit dat het probleem van het Brussels onderwijs zich niet beperkt tot a posteriori aanpassingen aan de evolutie van de schoolbevolking, maar dat prospectieve sturing noodzakelijk is op niveau van het onderwijsbekken dat het Brussels Gewest vormt.

Aanbeveling IV: Het zou nuttig zijn het beeld op basis van het aantal opgegeven plaatsen te verfijnen met een veldonderzoek om beter op de hoogte te zijn van de bestaande schoolinfrastructuur in het secundair onderwijs in het Brussels Gewest. Een dergelijk onderzoek zou toelaten de behoefte aan bijkomende schoolplaatsen in het secundair onderwijs beter te evalueren, per optie of groep van opties. Het gaat er om het kritieke aantal lokalen te bepalen, globaal en per richting. In de huidige context lijkt de beschikbaarheid van klaslokalen een probleem. Bepaalde opties worden georganiseerd voor een heel klein aantal leerlingen in klaslokalen die voldoende groot zijn voor het dubbel aantal leerlingen, terwijl er andere activiteiten niet kunnen worden georganiseerd omwille van een gebrek aan gepaste lokalen (werkplaatsen, laboratoria...).

6. Op dit moment wordt de bestaande capaciteit van het schoolsysteem slechts geschat. Zowel de hypothesen die daarbij gehanteerd worden als de versnippering op zich kunnen een grote invloed hebben op de resultaten. Een deel van de capaciteitsreserve die aangeduid werd door toepassing van de methode van de maxima kan mogelijk niet op korte termijn gemobiliseerd worden, omwille van het principe van vrije schoolkeuze door ouders.

Bij gebrek aan een kadaster van “fysiek beschikbare” plaatsen gebeurt de raming momenteel op basis van waargenomen effectief ingenomen plaatsen. De hamvraag hierbij is welke referentieaantallen we in beschouwing nemen. De pogingen die op dit moment ondernomen worden om de capaciteit in te schatten verkiezen vaak de zogezegde methode van de “maxima”, die de capaciteit van een vestiging bepaalt op basis van de maximaal vastgestelde capaciteit tijdens de voorafgaande periode. Deze methode heeft echter als gevolg dat de capaciteit van de bestaande scholen individueel maar ook globaal gemaximaliseerd wordt, ook als de scholen dat jaar hun maximum niet bereiken. Bovendien vormt de methode van de maxima een probleem als we de capaciteitsreserves per graad en onderwijsvorm willen uitsplitsen. Als we bij de toepassing van de methode van de “maxima” te ver gaan uitsplitsen per onderwijsvorm en graad binnen dezelfde school, vergroten we het risico op een overschatting van de capaciteit in geval de verschillende opties verschillend evolueren of wanneer er sprake is van uitzonderlijke groepen van leerlingen (we houden dan rekening met maxima die niet noodzakelijkerwijs gelijktijdig werden geobserveerd, waarbij het ene jaar soms het andere kan compenseren, ook in termen van de fysieke bezetting van lokalen).

Bovendien toonde het overleg met de betrokkenen uit het Brussels onderwijs dat de niet gemobiliseerde capaciteit (die misschien ook moeilijk te mobiliseren is) zich lijkt te concentreren in bepaalde scholen en/of richtingen waar weinig vraag naar is. Deze indrukken vanop het terrein werden bevestigd door een kwantitatieve analyse voor het Franstalig secundair onderwijs die toont dat 67,5% van de capaciteitsreserves die aangeduid werden door de methode van de “maxima” (vergeleken met het meest recente aantal ingeschreven leerlingen in de school) geconcentreerd zitten binnen de 40% minst aantrekkelijke scholen.

Aanbeveling V: Er moet in het Brussels Gewest zeer voorzichtig worden omgesprongen met de methode van de “maxima”. Naast de intrinsieke risico's verbonden aan het steunen op extreme waarden en de moeilijke toepassing op een fijn niveau (onderwijsvormen en graden), leidt deze methode waarschijnlijk tot een overschatting van het beschikbare aanbod in scholen die vandaag, in werkelijkheid, een geringe aantrekkingskracht bezitten. De globale capaciteit bepalen door de maxima van alle scholen bij elkaar op te tellen, leidt waarschijnlijk tot de inclusie van plaatsen die niet zullen worden ingenomen omwille van de keuzevrijheid die ouders genieten. Bijgevolg zou men er niet van mogen uitgaan dat deze plaatsen beschikbaar zijn op de “markt”.

Praktisch gezien hebben wij binnen het kader van huidige studie beslist om de methode van de “maxima” niet te gebruiken voor de evaluatie van het bestaande aanbod. Wij hebben onze toevlucht genomen tot een verzadigingshypothese waarbij het aantal concreet ingenomen plaatsen gelijkgesteld werd aan het aantal in 2015 beschikbare plaatsen.

De zwaktes van de methode van de “maxima” onthullen echter het bestaan van een onderwijscapaciteit die niet aantrekkelijk is voor de ouders en derhalve ook niet gebruikt wordt.

Aanbeveling VI: Er zou een denkoefening moeten georganiseerd worden rond de aantrekkingskracht van die scholen waar de huidige capaciteit ver onder de historische maxima blijft. Het doel van deze oefening zou moeten zijn om op middellange termijn, dit aanbod opnieuw op de markt te brengen. De creatie van schoolplaatsen zou dus via twee kanalen plaatsvinden: enerzijds het op de markt brengen van nieuwe plaatsen (via uitbreiding van bestaande of het creëren van nieuwe scholen) en anderzijds de heringebruikname van bestaande plaatsen, die momenteel niet gebruikt worden. Deze denkoefening zou bij voorrang moeten plaatsvinden m.b.t. scholen die bereikbaar zijn vanuit sterk verzadigde woongebieden (zie infra). Gezien een deel van de weinig aantrekkelijke scholen (of scholen waarvan de lagere graden weinig aantrekkelijk zijn) scholen zijn met een hogere graad die veeleer op het beroeps- dan op het algemeen onderwijs is gericht, kan de ontwikkeling van autonome observatiegraden voor de eerste graad een denkspoor zijn (voornamelijk ontwikkeld aan Franstalige zijde). De oprichting van een autonome observatiegraad veronderstelt echter dat er aan de leerlingen garanties worden geboden dat ze vervolgens een plaats zullen vinden in de aantrekkelijke hogere graden. Het huidige gedrag van de ouders wijst immers uit dat ze te werk gaan volgens de perfect verdedigbare logica waarmee ze het schoolparcours van hun kind(eren) veilig proberen te stellen. Hieraan moet worden tegemoetkomen. Dit element werd benadrukt tijdens de raadpleging van de Nederlandstalige actoren.

7. De stijging van de schoolcapaciteit tussen 2015 en 2025 is gekend, maar de concretisatie ervan zal in sterke mate de spanningen beïnvloeden die we tot 2025 kunnen verwachten.

Paradoxaal genoeg zijn, dankzij het monitoringwerk van de Dienst Scholen van perspective.brussels, de projecten voor het verhogen van het schoolaanbod beter gekend en in rekening gebracht (in termen van plaatsen) dan het bestaande aanbod. Wij zijn er in deze studie echter vanuit gegaan dat alle

projecten m.b.t. de creatie van schoolplaatsen effectief verwezenlijkt zullen worden en ze allemaal een bezetting van 100% zullen kennen (en dat er geen vermindering van bestaand aanbod zou zijn). Dit zijn heel voortvarende hypothesen.

Aanbeveling VII: De lopende en/of geplande projecten m.b.t. de creatie van schoolplaatsen moeten absoluut goed uitgevoerd worden en, rekening houdend met de uitvoeringstermijnen, moeten de op te starten projecten zo complementair mogelijk gepland worden in de geïdentificeerde voorrangsgebieden (zie infra). Er moet ook voor gezorgd worden dat de capaciteit van de bestaande scholen behouden blijft.

DE ONDERLINGE VERGELIJKING VAN VRAAG EN AANBOD

8. In 2025 zullen niet alle segmenten van het secundair onderwijs op dezelfde manier getroffen worden door het gebrek aan plaatsen. De capaciteitsverhogingen moeten zich concentreren in bepaalde graden en onderwijsvormen van het secundair onderwijs in Brussel.

Onder voorbehoud van de verschillende hypothesen die deze projecties ondersteunen en de effectieve verwezenlijking van de lopende en geplande projecten zullen de tekorten binnen het Franstalig secundair onderwijs redelijk aanzienlijk zijn: 686 ontbrekende plaatsen in de 1e graad en 3 037 in de 2de en 3de graad van het technisch en beroepsonderwijs. Maar we stellen ook een capaciteitsoverschot vast voor het ASO, natuurlijk onder voorbehoud van de verwezenlijking en de effectieve bezetting van alle projecten. Dit overschot weerspiegelt misschien een vraag van de ouders en/of de wil van de IM om het aanbod te heroriënteren (en zou tijdelijk kunnen gericht worden op de 1e graad). Dit overschot is grotendeels afhankelijk van de verwezenlijking van “geprogrammeerde” projecten bovenop de “lopende” projecten. De tekorten binnen de 1e graad en binnen de technische en beroepsrichtingen zouden op hun beurt nog veel groter zijn zonder de “geprogrammeerde” projecten.

Aanbeveling VIII: Omdat de precieze onderwijsvorm (of optie, maar dit viel buiten het onderzoeksveld van deze studie) die geïmplementeerd zal worden in de lopende en/of geplande projecten nog niet altijd werd bepaald of vastligt, moet deze kans in combinatie met de ramingen benut worden om de invulling van het extra aanbod te verfijnen. Er zouden vragen moeten worden gesteld bij de

sterke oververtegenwoordiging van het algemeen onderwijs in de projecten voor plaatscreatie en de projecten zouden moeten worden benut om het technisch en beroepsonderwijs te herwaarderen. Deze reflectie moet plaatsvinden binnen een coherent kader, waarin ook het onderwijs voor sociale promotie en zelfs het hoger onderwijs en de beroepsopleidingen (met name voor het delen van infrastructuur), worden betrokken.

In het Nederlandstalig onderwijs zou het potentiële aanbod in 2025 (rekening houdend met de “lopende” en “geprogrammeerde” projecten voor de creatie van schoolplaatsen tegen 2025, op voorwaarde dat ze effectief worden uitgevoerd, binnen de geplande termijnen en dat deze plaatsen effectief worden ingenomen) globaal gezien in evenwicht zijn met de projecties van de schoolpopulatie (gerealiseerd door het BISA), behalve voor de tweede en de derde graad van het algemeen onderwijs waar het equivalent van de capaciteit van een halve school (291 plaatsen) zou moeten worden gecreëerd tegen 2025 (een volledige school of 717 plaatsen als we alleen met de “lopende” projecten rekening houden).

Aan Nederlandstalige zijde moet worden opgemerkt dat de omvang van de gekende projecten voor het creëren van plaatsen veel groter is in verhouding tot het bestaande aanbod. De projecten vertegenwoordigen tot 1/3 van het bestaande aanbod in de lagere graad (vergeleken met slechts 1/5 in het Franstalig onderwijs). Aangezien het Nederlandstalig onderwijs tevens aanzienlijk investeert in de capaciteitsopbouw voor het basisonderwijs, kan dit namelijk ook leiden tot een toename in het secundair onderwijs. Er is inderdaad een stroom van kinderen die zich, deels door gebrek aan plaats, wenden tot het Franstalig onderwijs in het Brussels Gewest of tot het Nederlandstalig onderwijs in de rand. Deze gedifferentieerde groei van het aanbod die gekoppeld is aan investeringen om een zekere continuïteit van opleiding in het Nederlandstalig onderwijs mogelijk te maken, zou dus uiteindelijk het aandeel leerlingen in de twee Gemeenschappen kunnen veranderen.

9. De vergelijking tussen vraag en aanbod kan in het Brussels Gewest niet globaal gebeuren. De balans per graad en onderwijsvorm toont dat de behoefte sterk geconcentreerd is in bepaalde segmenten van het onderwijsaanbod, maar het spanningsniveau tussen vraag en aanbod is ook sterk wisselend van plaats tot plaats.

Wanneer we de kaart over de eerste graad van het Franstalig secundair onderwijs (figuur 7) in detail bekijken, zien we dat er op basis van het voorziene aanbod vooral in het westelijke deel van het Gewest wijken zullen zijn die

ergt verzadigd zullen zijn, hoewel er ook sprake zal zijn van verzadiging in verschillende wijken in het zuiden van Schaarbeek en omgeving, maar op een beperkter niveau. De zwakste saturatie is te vinden in het zuidoosten van het Gewest. Voor de 2de en 3de graad van het Franstalig technisch en beroepsonderwijs (figuur 10) verschuiven de hoogste saturaties naar de grenzen van het Gewest, met de sterkste niveaus van verzadiging in Laken, maar ook in het noorden van Schaarbeek en in Evere. Voor de 2de en 3de graad van het Franstalig algemeen onderwijs (figuur 9) blijkt dat het potentiële aanbod in 2025 (bestaande capaciteit + nieuwe “lopende” en “geprogrammeerde” projecten) al hoger ligt dan de voorziene vraag.

Aanbeveling IX: Voor de drie bestudeerde segmenten van het Franstalig secundair onderwijs laten de kaarten inzake bereikbaarheid vanaf de oververzadigde plaatsen toe om twee soorten zones te identificeren die voorrang moeten krijgen bij de versterking van het aanbod:

- a. *Zones in de buurt van verzadigde plaatsen, naargelang de kansen die zich aanbieden op het vlak van beschikbare grond, maar ook door uitbreiding of zelfs het “opnieuw op de markt brengen” van aanbod dat momenteel niet wordt benut in bestaande scholen.*
- b. *Zones met een goede bediening door het openbaar vervoer (Weststation, Brussel-Zuid, noorden van de Vijfhoek, kanaalzone ten noorden van Thurn en Taxis,... en zelfs andere meer noordelijk gelegen gebieden in het Gewest voor het beroepsonderwijs), eventueel te exploiteren door reconversie van gebouwen of terreinen die nu een andere bestemming hebben. Het gaat vaak om zones waar grote projecten worden uitgevoerd en waar de integratie van een onderwijsaanbod in de reconversieplannen stelselmatiger zou kunnen worden aangemoedigd.*

De in het kader van deze prospectieoefening geproduceerde kaarten, bieden dus de kans om op twee types vragen een antwoord te bieden:

- > het aanmoedigen van een strategische actie door [bepaalde] IM's in bepaalde zones, en dit niet enkel door middel van nieuwe constructies;
- > het mogelijk maken om opportuniteiten op de grondmarkt, die zich soms verspreid kunnen voordoen, snel te evalueren, maar ook bepaalde stadsontwikkelingsprogramma's te heroriënteren.

Aanbeveling X: De exploitatie van verder gelegen sites - die niettemin vlot bereikbaar zijn met het openbaar vervoer - i.f.v. plaatscreatie, zou interessant kunnen blijken wat betreft de sociale mix van de scholen (als gevolg van een brede rekrutering en een eventuele positionering op de kruising

van sociologisch gezien verschillende gebieden, zoals Brussel-Zuid, Weststation,...). Dit wordt vandaag echter afgeremd door de geografische criteria van het inschrijvingsdecreet aan Franstalige kant, vooral voor wat betreft de ontwikkeling van de autonome observatiegraden (eerste graad). Er is dus reden om het gewicht van deze geografische criteria (met inbegrip van die betreffende de overschrijding van de gemeentegrenzen bij gebrek aan aanbod in de gemeente) in de inschrijvingsprocedure voor het eerste jaar van de eerste graad van het Franstalig secundair onderwijs in het BHG opnieuw te bekijken.

In het geval van de 2de en 3de graad van het Nederlandstalig algemeen onderwijs suggereert de verzadigingskaart (figuur 11) dat het probleem zich voornamelijk stelt in het noorden van het Gewest, meer bepaald in Neder-over-Heembeek. Op het gewestelijke grondgebied zien we ook hoge saturaties in grote delen van Laken en in het noorden van Schaarbeek, net als in de Brusselse Rand aan de noordkant, wat verband houdt met het gewestgrensoverschrijdend schoolpendelen (stroom van in- en uitgaande leerlingen in het Brussels Gewest).

Aanbeveling XI: Op de kaart betreffende de toegankelijkheid vanaf de gebieden onder druk, is duidelijk te zien dat vooral de zones in de omgeving van het koninklijk domein en van de Heizelvlakte het meest aangewezen zijn om het Nederlandstalig secundair aanbod te versterken, vooral indien we rekening houden met de toegankelijkheid vanaf de nabije rand van Brussel. Sommige gebieden in Schaarbeek, die goed worden bediend door de trams op de grote oostelijke ring, komen eveneens in aanmerking (en kunnen er aldus toe bijdragen de gemiddelde afgelegde afstanden te verkleinen). Locaties nabij het station Simonis moeten eveneens ernstig worden overwogen omdat ze goed verbonden zijn met metrolijnen die de spanningsgebieden bedienen.

10. Het bepalen van de meest geschikte gebieden voor de ontwikkeling van schoolcapaciteit, die de wijken die nu onvoldoende aanbod kennen goed bedienen, is deels gebaseerd op een stijging van het gebruik van het openbaar vervoer door de leerlingen in het Brussels Gewest.

Aanbeveling XII: Een toegenomen gebruik van het openbaar vervoer door de leerlingen van het secundair onderwijs vereist dat er voldoende capaciteit wordt ontwikkeld, meer bepaald in het westen van het Gewest. Er is dus reden om de problemen van verzadiging van het MIVB-net die zouden kunnen ontstaan aan te pakken; daarbij moet ook worden nagedacht over alternatieven (toegenomen gebruik van de fiets, de schooluren aanpassen,...).

BIJLAGE 1: WOORDENLIJST

ASO: Algemeen secundair onderwijs.

BHG: Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

BSO: Beroeps secundair onderwijs.

CIRI: Commission interréseaux des inscriptions, de inschrijvingscommissie voor alle netten van de Federatie Wallonië-Brussel. Onder meer bevoegd voor het beheren van de inschrijvingen en het toekennen van plaatsen aan leerlingen in de school van hun keuze in het eerste gemeenschappelijke jaar van de eerste graad van het Franstalig secundair onderwijs, via de toepassing van het inschrijvingsdecreet.

DOA: Degré d'observation autonome, autonome observatiegraad in het Franstalig secundair onderwijs, die de leerlingen van de eerste graad of observatiegraad in een aparte school verzamelt (meestal voor leerlingen van 12 tot 14 jaar en maximaal 16 jaar).

Graad: Het secundair onderwijs is georganiseerd in drie graden. De eerste graad bestaat uit het eerste en tweede jaar van het secundair onderwijs en biedt alleen algemeen onderwijs aan. De twee volgende graden bieden ook technisch, artistiek of beroepsonderwijs aan.

IM: Inrichtende macht. De autoriteit die verantwoordelijk is voor de educatieve activiteiten in één of meerdere scholen waarin de IM het onderwijs organiseert: dit kan een natuurlijke persoon of rechtspersoon zijn uit de publieke of private sector.

KSO: Kunst secundair onderwijs.

LOP: Lokaal Overlegplatform. Deze platformen voor het Nederlandstalig basis- en secundair onderwijs verenigen diverse actoren uit het onderwijs, de ouders en lokale organisaties die betrokken zijn bij gelijke kansen in het onderwijs. Alle Nederlandstalige scholen van het BHG zijn gegroepeerd in het LOP Brussel Secundair Onderwijs.

Onderwijsniveau: Basis (namelijk kleuter en lager) en secundair.

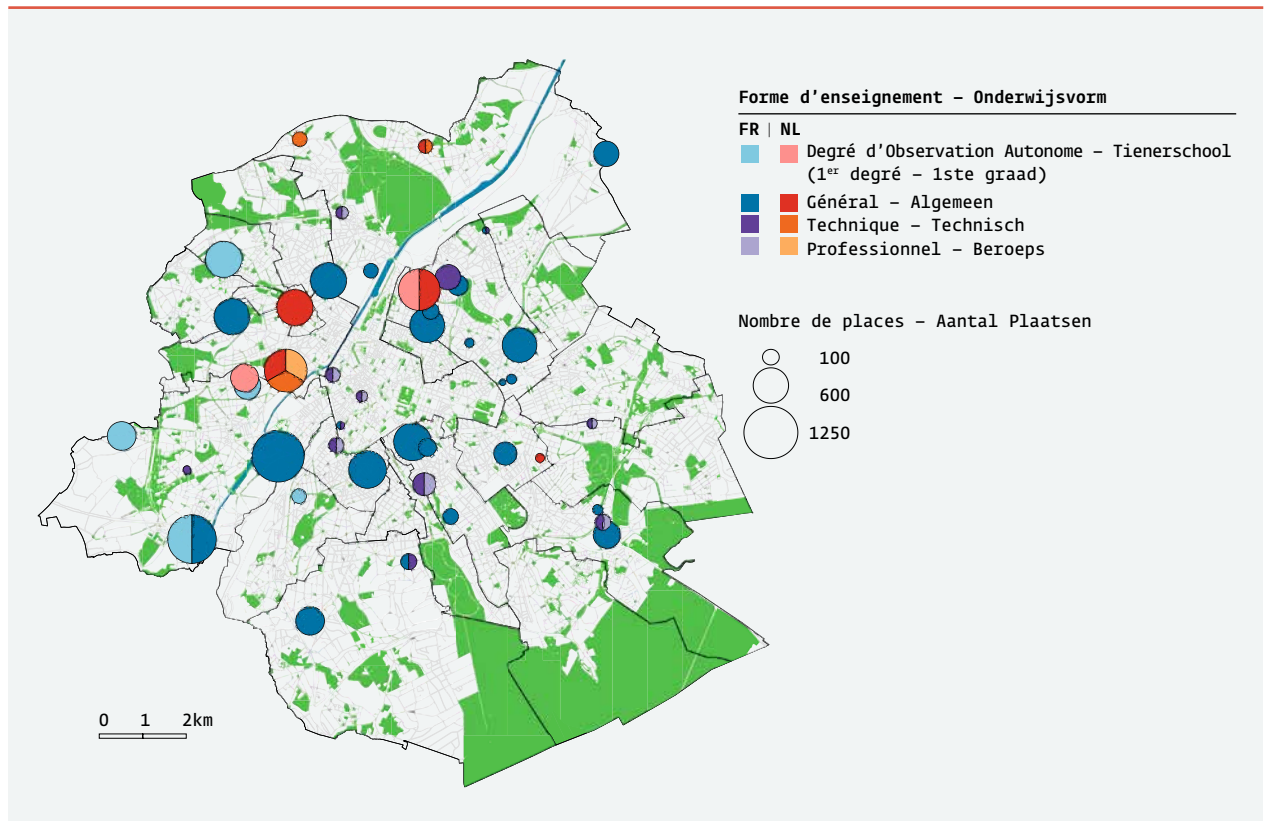
Onderwijsvorm: Het gewoon secundair onderwijs kent vier onderwijsvormen: algemeen, technisch, kunst en beroeps.

TQ: Franstalig technisch secundair kwalificerend onderwijs.

TSO: Technisch secundair onderwijs.

TT: Franstalig technisch secundair overgangsonderwijs.

BIJLAGE 2: LOCATIE VAN PROJECTEN VOOR HET CREËREN VAN SCHOOLPLAATSEN IN HET GEWOON SECUNDAIR ONDERWIJS IN HET BHG TUSSEN 2016 EN 2025

Bron: Monitoring van het schoolaanbod in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Dienst Scholen van perspective.brussels, november 2017, Urbis 2017

BIJLAGE 3: BIJGAANDE RAPPORTEN OVER DE PROJECTIE VAN DE SCHOOLPOPULATIE EN DE CONSULTATIE VAN DE FRANSTALIGE EN NEDERLANDSTALIGE ACTOREN VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN HET BHG

DEHAIBE, Xavier, DUSSART, Corentin en VAN LAETHEM, Morgane, 2017. *Projecties voor de Brusselse schoolbevolking tegen 2025*. Brussel: IRIS Uitgaven, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse. De cahiers van het BISA, 7.

FRANSSEN, Abraham, GARELLY, Aude en VOSSSEN, Émilie, 2017. *Évaluation des besoins en création de places dans l'enseignement secondaire en Région de Bruxelles-Capitale. Points de vue des acteurs de l'enseignement francophone à Bruxelles*. Bruxelles: Université Saint-Louis - Bruxelles.

HEMMERECHTS, Kenneth en KAVADIAS, Dimokritos, 2017. *Schoolcapaciteit in Brussel. Visies van stakeholders uit het Nederlandstalig Brussels onderwijs*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

